

**ARTHUR
ADSON
K'ASIKIVI**

ARTHUR ADSON

K Ä S I K I V I

KAKSKÜMMEND PISILUGU
JA ÜKS JUTUSTUS

~~11834~~

TA LLINNA EESTI KIRJ.-ÜHISUSE KIRJASTUS
1 9 2 2

MADALAST MAAILMAST

SAKI.

Vanaherra Saki, taksi ja foksi madalajalgne valge-pruunikirju keevavereline segu, viis harva kodunt jala välja. Ta tegeles armsamini aias, õues ning vana, endise herrestemaja korteri rohkearvulistes urgastes, trepialustes ja pimikuis. Varastas, kui inimesed kottu ära olid, väikseid uinakuid keelatud paikades, et tulemist kuulutava ukse käätsatusel nagu eimidagijuhtunult kojutuluile vastu joosta ja siis nii sõnulseletamatut ekstaasi täis torkuda, et tükil ajal häält kurgust ei saanud. Keerles, keerles, ringi, ringi, kõige nelja käpaga põrandale krõbinal kurve sirgeldades, ägedalt äraraiutud saba vändates, kunni hääl lõpuks lahti puhkes. Siis oli see üks toon, üks koloratuur, otsekui merisireenil, mitmel häälel vaheldamisi ja korraga, hirmsate hüpetega heliredelit mööda — et tõusis hirm vaese looma keelepaelte pärast. Mitu lööki tema pulss küll sel minutil lõi! — ja need vaimustuse minutid, veerandtunnid kordusid päevas mitu korda, terve tema elu kestes, ei raugedes vanaduses karvaväärtki.

Tärkas kartus nende vanade südameklappide ning kopsude pärast, mis pahvatasid välja järeljätmatult sellest kohmakast kehast nii tulist hinge. Nukk toa lae poole ja rõõmuröögatused iga seinu vastu! Ta

ei jäänud ivakestki taha tollest aastasest linnukoerast, Armist, kes oma vaimu, koerustükkide ja tuhinaga üht luuletajat nii võrd paelus, et see temale hulk aega värssse saatis kirjades ja piltpostkaartidel.

Saki oli kord ka aastate poolest noor olnud. Ta toodud lastele üsna väetina kutsikana, kes omal jõul üle künnise ei saanud. Ning ta saanud kohe lastele innukaks mänguseltsiliseks. Kamraadiks jäi ta neile terve oma elu ea. Kannatas ilusasti kõik osad ära, mis temale määrati, ehk tal küll vahel piinlik oli, näjt. olla guvernandi mundris või kohvitanta ehetes päev otsa ning seejuures mitte kordagi tohtida Saki olla, vaid ikka stiili pidada — aga tütarlaste mänguõhinal ei olnud lõppu, need kestsid ikka nädal otsa, kõigis tubades ja alati Saki kaasas. Ainult ühe mängu puhul protesteeris Saki: vannitamine! Kohe, kui jutt veest või pesemisest, — ei tarvitsenud seejuures Saki nimegi nimetada, aga Saki kadus. Kui ta siiski lõpuks kätte saadi, siis alistus ta: istus nukralt vannis, nagu märg ingel, ei vaadanud kellegile otsa ja kui pesev käsi vähe lõdvenes — oli läinud kõige seebivahuga.

Kade võis ta olla äärmiselt. Teisi laste mänguseltsilisi ega armualuseid ta enda kõrval ei salfinud. Kui küllatunud naabertütarlapsed lauda istusid, siis oli tegemist, et Sakit nende säärmarjadest eemal hoida. Kui ta mõnda toitu valima hakkas või sugugi ei

söönud, siis tarvitses ainult talle öelda, et kui ei söö ehk söögiga vigurdada mõtleb, siis saab toit kassile antud — ja Saki helpis vahvasti ning tühjaks viimseni.

Andeksandmist ja arusaamist ilmutas ta ainult oma rahva vastu. Üle eeskoja poisikesega, kes talle kord midagi vastuoksa teinud, ei leppinud ta ilmaski. Samuti oli ta väga halvas vahekorras piimamehe, kirjakaandja ning endast mõistagi korstnapühki jaga.

Häbeneneda võis ta maapõhjani, see oli siis, kui talle võimude poolt ette kirjutati suukorv: see võttis temalt igasuguse tuju, ta ei julgenud kellegile otsa vaadata, tundis end viimsena kurjategijana ja ronis voodi alla ning ei oleks säält surmatunnini välja tulnud, kui suukorvi ära poleks võetud.

Vahel tuli Sakil tuju, läks vanavanemate poole, kaugele läbi linna südame, asjalikult ja kõrvale kaldumata. Tegi säält oma revideeringu ära ja tuli jälle tagasi. — Kui Käskijanna aias jalutas, ühte teed, edasi-tagasi, pikki tunde, siis oli Saki kogu aeg kammerteenrina tema kannul, ikka schleppist ühepalju sammude kaugusel, aeglast, mõõdetud sammu, koon maa poole; ja kui Käskijanna teda märkas, siis tegi ta paar viibet hännajupiga ning filosofeeris edasi.

Käskijannat mõistis ta kõige paremini: kutsus näituseks tüdrukukesi lõunat sööma, pööras kohe koju tagasi, kui kaasatulek keelati, ehk tal küll ühesmineku himu silmis

nukralt läikis, ja täitis muid ülesandeid, mida Kaskijanna tema jõudu arvesse võttes talle määras.

Kui Kaskijanna omas voodis lamas haigena või kurvana, siis istus Saki pikki tunde nukralt voodi ees, vaatas aeg-ajalt üles padja poole ja ootas kirjule vaibale unustatud klaari käe liigutamist, ega julgenud lootagi, et teda tähele pandaks.

Ainult ühes asjas ei kuulnud Saki Kaskijanna sõna, siin ei lasknud ta omast õigusest midagi võtta: kui ta Kaskijannale oma ekstaasi avaldas. Siin ei lasknud ta end keelda, manitseda, veel vähem meelitada. Tema purskavasse hinge ei mahtunud see kuidagi, kuis sarnast keeldu üldse andagi võidi. Ning hõiskas sageli närvide pääle käivuseni.

Nüüd on Saki surnud. Aga mälestused temast ei kustu. On tundmus nagu ei olekski tema sees koera hing ega koera aru, asetsenud, vaid see pidi miski kõrgem olevus temas ajutiselt olema pesitsenud, omal hingede rändamisteel.

TIUHKRI.

Tädi andis õepojale käsu välja uurida, kuhu Tiuhkri muneb. Tal pidi olema salajane pesa.

Tiuhkri oli pisikene pruunikirju imekana, tuvikesest vähe suurem, õige vana juba, aga virk munema ja tädile teistest kanadest kõige armsam. Miks just Tiuhkrit teistest enam hellitati, on arusaamatu, sest tema munad olid need kõige pisemad — kui nendest mõni õepoja taldrekule sattus (mune praeti ainult neil kordadel, kui külalised olid), siis oli sellel terve päev rikutud. Aga imelik on ühe kehva tädi süda, see tõmbab ikka just selle väetima poole.

Et niisugune pailaps, kogenud ning harjumustesse kasvanud koduloom, äkki oma põlise pesa maha jätab ja nagu ulaelu hakkab elama, see huvitas poissigi, samasugust tiuhkrit inimese näol.

Luurang algas sel momendil, kui Tiuhkri rinnast tuttavad ennustavad-otsiyad häälitsemised kostsid. Et muna tulemas, see oli tädi poolt äsja katselisel teel kindlaks tehtud.

Poiss hoidis end ettevaatlikus kauguses, esiti maja nurga taga, nagu kunagi õige luuraja, kes indiaani jutte lugend. Tiuhkri

tippis paju põõsaste poole. Poiss hinge kinni pidades järel.

Äkki ilmus keegi joostes. See oli kukk! Sel nähtavasti sama ülesanne, mis poisilgi. See tegutses aga palju otsekohesemalt, läks Tiuhkrile koguni ligidale ning hakkas tema kannul käima. Midagi ta Tiuhkrile ei teinud, aga maha ka ei jäänud. Poiss oli omas ettevõttes väga häiritud: kuidas nüüd Tiuhkri salapesa välja uurida, kui kukk kaasas on? Tiuhkri ometi kuke seltsis munema ei hakka, Tiuhkri muneb üksinduses, Tiuhkri ei hakkagi kukele oma pesa näitama — aga munema ta peab.

Poiss andis kukele nõu ära minna, alguses üsna täsa ja sõbralikult. Kukk ei pannud seda tähelegi. Aeglane kolmemarss kestis edasi ja kaldus lepestikku. Tiuhkri ees, kukk kannul ja poiss taga.

Poiss kõnetas kukke kõvemalt. Kukk kokutas midagi vastu ja sammus kindlalt Tiuhkri kannul edasi. Poiss vihastas ja hakkas lepakäbide ja oksakestega kukke pilduma. Ka see ei aidanud. Kukk arvas Tiuhkri hädaohus olevat ja astus talle paar sammu veel lähemale.

Tiuhkri kurtis tasakesti, tegi väikseid peatusi — terve karavaan peatas jalamaid — ja tippis edasi, ikka kodust kaugemale. Poiss kogus kannatust ja hakkas jälle kukke äraminekule manitsema. Ei aidanud. Meelitas, tõreles, pildus, vandus, kogus kannatust ja

paiskas selle natukese jälle ühe hoobiga välja. Unustas sootuks oma ülesande, indiaanlaste luuramisvõtted, hiilimised, jalapanekud ja tagasipööramistee jaoks märkide panemise. Ta sattus täielisse hasarti.

Tiuhkri otsis. Kukk jälgis. Poiss pil-
dus ja paukus.

Kunni lugu ilmarahva tähelepanu ja võõristuse tekitas: mõned möödaminevad küla-
eided olid näinud lepestikus midagi kummalist sündivat ning teatanud tädile, et poisikene kõnnib väga imelikult mööda võsa, vehkleb, pillub ja vannub jäledasti, aga kedagi ei ole näha. Et ei tea, mis lapsega on juhtunud.

Tädi, kes poisi kauasest äraolemisest juba rahutuks saanud, ruttas eitedest juhatatud paika ning tõi poisi ühes Tiuhkri ja kukega koju.

Tiuhkri sai hellitada, poiss tublisti noomida, et ta Tiuhkri muna paisu pannud ja perekonna ilmarahvasuhu saatnud, kukele aga ei tehtud midagi.

SIGA.

Üks kingsepp ja suur jutumees jutustas kord loo, mis talle karjapoisina juhtunud.

Miski paha teo eest oli tulevane kingsepp põrsa surnuks lõõnud. Et põrsaid palju, siis arvanud ta võimalikuks kadunut lihtsalt surnuks vaikida — ehk läheb niisama läbi, mõtelnud ta ja matnud korjuse rukkipõllu vesivakku, paar korda pastlaninaga mulda päale kaapides. Öhtul südamerahuga koju minnes ja üsna kodu lähedale jõudes, kuulnud ta äkki seljataga just kui põrsa ruigamise lähenemist — ja varstigi jõudnud mahamaetud ja ülestõusnud põrsakene tervena ja lõbusana karjale järele. Tema surm oli olnud lihtne minestus.

Ka põrsa haigusega juhtub teinekord üllatusi. Kui alles seakarjas käisin ja hiljuti ilmale tulnud rõõskade põrsaste keskpäivist õndsat ringmängu ja vöövõitlust vaatlesin, põõnutava vanaemise heakskiitvate rõhatuste saatel, siis juhtus, et üks neistsinatsist mänguseltsilistest minult millegi eest kepihoobi sai, just ristluude pihta, kepikene oli poisikese nimetissõrme jämedune ja hoop polnudki nii tugev, aga ta sattus just ristluudele. Ja põrsas hakkas tagumisi jalgu järele vedama; esimesed käpakesed kõnnivad, tagumised lohisevad täitsa elutult taga. Põrsas otsas.

Terve suine rahapalk läinud! Ja lisaks veel oodatav peremehe sõim. Omas suures kimbatuses võtsin põrsa sülle ja hakkasin omast viimasest mõistusest, palavaid palveid taeva poole saates, haige vigaseid jalgu triikima, masseerima ja neid liigetega noa kombel käsitama. Olles tükk aega seda teinud, panin põrsa prooviks maha — ikka sama lugu! Et muud teha ei olnud ja et midagi tegema pidi, kordasin mainitud ravitsemist uuesti ja panin jälle haige maha. Nüüd hakkas ta juba paranema: võttis tagumisi jalgu alla, ehk küll tuigerdades, käis aga siiski kuidagi. Veel kolmas kord põrsas sülle ja masseerimised — ning patsient jooksis jälle nobedasti oma lustilist traavlit, mängiskeles ning tantsiskeles meie ühiseks rõõmuks.

*

Nagu teada, ei ole vagasemat olevust maailmas kui siga, kui ta õelalt enese paha teo jaoks ära on peitnud. Ka süütute lastega on lugu siis kahtlane, kui nad väga vait on.

Niisuguseid ära kadunu vaikustunde, isegi päivi, tunneb iga karjane. Olgu siin ülesmürgitud juhtumine, kus sarnasel saatuslikul katsumisajal kaasa tegutsesid loodusjõud: välk, müristamine ning tuulehulumine.

Oli keskpäev. Lõoke sillerdas. Päike paistis ja all sooveerul küpsesid vagase tuule käes sinikad. Nende naabrid, sookikkad,

saatsid üles mõrkjaid, siiski kutsuvaid lõhnu. Mu hoolealused näisid mu plaani hääkskiitvat. Läksin, sõin ja süvenesin. Mind ei olnud enam.

Korraga kattis must vari maailma. Lõin silmad üles: pool taevast mustab ähvardavalt. Jooksin sigade juure, lugesin nad välgukii-rusel üle — vana emis kadunud! Läheduses mõisa pooltmaakera kattev kartulipõld. Mis-sugune võim toob säält kurjategija välja! Ent äike läheneb hirmsa kiirusega. Ja koju on kolm versta. Iga hingeline otsib varju.

Müristab, raksatab, tuul kohiseb. Kolm-veerand, neliviiendikku taevast, terve taevas on viimsepäevalikult must. Aga emist ei leia! Must on ka inimlapse hinges: mis saab, mis saab! Emise puudumist ei varja kodus miski: liig suur perenaisele silma tor-kama, liig kallis tema südamele! Käratab! Raksatab!

Aga oh õnne! Emis kullake tuli ise välja. Kurrurr — algas sõit koju: läbi metsa, mööda suurt liivasepõhjaga kuiva mõisa kraavi põhja. Vihma valas. Taevaisa paukus. Ja-kobsoni lugemisraamatust oli teada, et kui välku lööb, siis ei tohi metsas olla ja ei tohi mingil tingimisel joosta: silmapilk võib sur-nuks lüüa! Ka sead võivad mahalöödud saa-da, terve kari võib õnnetuma otsa leida. — Aga ei pea kinni lahtipuhkenud loodusjõude ükski inimlik võim ega Jakobson: huulil kurr, rinnus metsikult peksev süda, jalgades elu

hoovav impulss — nii lendasin, lendasime kui tormipuhang, kui rahehoog.

Kodus! Päästetud! Kari ja karjus ütlemata märjad. Ja perenaine imestab, miks varem ei tulnud, miks poiss end asjata leotanud ja kas ta müristamist ei kartnud.

Poiss aga vastab uhkelt: mis neist sigadest enneaegu tühja kõhuga koju ajada ja mis see tühi müristamine õige ära teeb.

*

Igakord ei õnnestu valetamine ega käändu vooruseks. Enamasti on karjapoisi ja väikse venna valedel lühikesed jalad, seda lühemad, mida suurem vale.

Oli jällegi palav päev. Karjamaa asus väikse oja ääres, mida vahel kallastest välja tammitati, nii et niitudega ühes ka pool karjamaad vee alla sattus. Nii ka seekord. Ja vee pinnal ujus leegion merehädalisi sõnnikusitikaid, kellele polnud ette teada antud ei tundi ega päeva, millal tuleb suur uputus.

Põrsad, ja nende vanemad juba ammugi, ei lähe põhja, vaid ujuvad meisterlikult. Misjaoks neile nende üürikese kuivamaa elu tarbeks see oskus — on jäänud mulle tänapäevani mõistatuseks. Tookord ma nõnda ei juurelnud, vaid mainitud oskus oli mulle suureks lõbuallikaks: vaadelda majesteetlikudena lotjadena ujuvaid suuri ja nobedasti

väntavaid väikseid, hännad periskoopidena taeva poole... Et nad aga sellest sporti ei tahtnud teha, vaid ainult vajaduse korral ujusid, siis pöördus mu tähelepanu sitikate poole.

Hakkasin nende elu päästma ja kamalutega kuivale kandma. Oli palav. Minu kümneliikmeline sõrmede päästearmee töötas palavikuliselt. Hakkas kuum. Heitsin oma õlgkübara mättale. Noppisin sitikaid edasi, kunni päästmine väiklaseks muutus ja huvi täis sai.

Tulin nüügiveetest välja ja hakkasin kübarat otsima. Heitusin: minu ilusast kübarast oli suursigade lõugade vahelt veel paar haledat äärejätist järele jäänud. Läänud!

Hakkas hale kübarast ja südamesse tekkis vaevav kipitus koduse aruandmise pärast. Läkitasin silmad taeva poole — ning leidsin lohutuse ja targa nõu.

Kodus seletasin, et oli kuum ja panin kübara mättale ning kui läksin teda võtma, oli päike ta läbipaistnud.

Järgnes ületaluline hirmus naer, mis edasi kandus kogu mu sugulaskonda.

*

Seal, nagu igal olendil, on omad iseloomujooned. Üks neist oleks kangekaelsus ja oma tahtmise tagaajamine ehk nagu meil nimetati: pähekääntavus.

Olin alles õppimas seda ametit, omas kodus, sõnavõtlikust tahtmisest leivaandja vastu. Pidasin oma prooviaastat üheainsama seaga. Ta oli keskmist kasvu ja, nagu kasusiga kunagi, orikas, vagusa ja tähtsa loomuga, nagu teades, missugune ülesanne tal täita ja kui suured lootused tema pääl lasusid. Saime kaunis hästi läbi. Ehk ta küll igakord minust aru ei saanud. Nii kord, kui meil külalised olid ja mulle karamelle anti, poetasin ka temale, kes trepi juures omaette rohtu sõi, mõninga kompveki, arvates, et kes temalegi külakosti toob — aga ta ei teinud sellest väljagi ja sõi oma rohtu edasi.

Ka mina ei mõistnud teda. Ja see juhtus pea iga õhtu, kui teda sulgu ajasin. Tema korter asus kesk ahervart. Oli olnud kunagi mingi ehitus või telliskivi põletamisahi, millest järele jäänud neljakandiline minukõrgune kivirusude vall, eest lahti, selle keskel asus omatehtud õige madal ütikene, üks pool — pahem — orika jaoks ja teine kahe lamba tarvis. Miskipärast ta ei armastanud oma pahta: pea igakord, kui teda sinna sisse ajasin, käänas ta just valli avause kohalt kõrvale ja pistis ümber valli sörkima; mina järel. Kui ümber ahervarre tiir ära sai tehtud ja avause kohta tagasi jõudsimel, siis ei lipsanud ta mitte — nagu ma oodanud — avausest sisse ja edasi jalgrada mööda otse pahta, vaid algas teist tiiru. Mina jällegi kannul. Ka teine tiir lõppes endiselt, s. o.

järgnes kolmas, neljas j. n. e. Iga tuur aga kiiremalt, orikas jonnakam, minu süda täiem, piitsa vibutused hoogsamad ja vandesõnad rängemad — unustasin kogu oma jumalaskartuse ja kümne käsu õppimise meeleolud, ulatasin oma sajatustega põrgupõhjast kunni Jumala aujärjeni ja isegi Temani endani — ikka edasi, ikka edasi, kunni lõpuks orik kui targem järele andis ja lauta kadus. Missuguse kiiruse ja võidurõõmuga ma ta järel ukse kinni paugatasin!

Ja siis, siis algas hinge pääl jube äsjaste jumalavallatuste pärast, algas patukahetsus. Aga järgmisel õhtul kordus sama etendus täies programmis.

Kui aga orik vahel sõnakuulelik oli ja otsekohe pahta kadus, siis oli mul aega ja lusti ahervarrel kasvava tominga otsa ronida ja säält sulusolijale serenaadi alla kõõrutada:

Mõnitüdruk on kui tuvikene vaga,
Aga kui tal pulmad selja taga,
Siis end kulliks muudab ta — — —

UULITSAPOISID.

Uulitsapoiste all tuleb mõista neid uulitsal jooksvaid poisikesi natuke laiemalt kui tehakse seda tavaliselt. Iga koduta ehk viletsakoduline poisikene on teatavas, mitte alati halvas mõttes uulitsapoiss; ka need, kes lihtsalt ei püsi kodus, kuuluvad siia. Mõistagi on nende hulgas oma juurdunum ning vindunum, rinaldiinilikum, kompasnavoltsilikum, tiikerlikum klass, nood võivad õelad, aruti hirmsad olla, kuid nad pole seda mitte alati ja mitte enese süül ega ettevõttel. Ja igas lapses peitub oma osa õelust, ka hästimõbleeritud ja bonneldatud lastetubades — on sealgi omad kiskjakesed eksemplaarid.

Muide, mida väiksemad ja nooremad on uulitsapoised, seda kenamad nad on. See on õieti tähtis klass ühiskonnas, kuid teda ei peeta selleks ja see klass ise ei käsitle end ka mitte teadlikult sarnasena. Ta pole veel ühtki kongressi pidanud meie viimaste kongressirikaste aastate jooksul.

Aga uulitsapoiste kongressi peaksime kord õieti nägema, tingimata saaks see huvitav ja ääretu radikaalne; millised resolutsioonid seal saaks tehtud!: politseinikkude, turukubjaste, ehituskümnikkude, pargivahtide, vanemate, võõrasisade ja muu rohkearvulise lähema ning kaugema ülemuse kohta; püksi-

rihmade kohta, plangupiletite kontrolleri-
jate, peidetud rahakottide ja varanduste koh-
ta; maameeste kohta, kes keelavad istumast
tühjaltsõitvale tagumisele reele, voorimeeste
kohta, kes äigavad piitsaga, kui märkavad
saanijalastel või troska tagumisel teljel kü-
kitavat, kramplikult käte otsas peaaegu rip-
puvat sõiduhimulist j. n. e. j. n. e.

Nad on väga energilised ja kõigele kaasa-
elavad. Kolm tundi enne jalgpallivõistluse
algust minnakse kodunt välja, teid ja abi-
nõusid otsima, kuidas paremini vaatama pää-
seda. Ja veetakse siis kihla, ollakse põne-
vad ja ägedad. — Ei lähe ükski paraad,
protsessioon, rongikäik ilma nendeta, on liht-
salt võimata ettekujutada seda, ja pole ka
kellegi õige pidulik rongikäik, protsessioon,
kust nemad puuduvad. Igal kinolindil, kus
rahvaga tegemist, on nad platsis. Nad took-
sid kindlasti palju elu ja elavust nii mõnelegi
ametlikule raudile. Võiks kord katsed teha
— mõni pooltosinat puuduvaid nuge ja kahv-
lid tasutaks end ära...

Energiliselt teevad nad äri, kui äri end
teha laseb, näit. paberossi müümine, ajaleh-
tede müümine, saapa viksimine — kahjuks
on palju inimesi ja asjaolusid neid takista-
mas nende vabas kaubanduses.

Ja õhinaga löövad nad kaarte, maadlevad
Prantsuse moodi ja ka Ameerika moodi, suit-
setavad vahvasti, käivad kinos ja „rahva-
aias“, kaklevad, mängivad sõda, punaseid ja

valgeid, landeswehri ja meie meest — kõike teevad, mida suured inimesed ees teevad, mis sest, kui vahel nägu veriseks lüüakse, kont murtakse ja sõjakohut mängides väike mees päriselt üleski puuakse — ka suurte juures juhtub seda, veel sagedamini.

Üks alaline pakitsemine on nendes. Oma kirjaoskamist demonstreerivad nad paberi ning tahvli puudusel (või kui ongi need, kes siis sarnaste koolis vastikuks tehtud asjadega vabaduses tegemist teeb!) igale seinale, kus see vähegi võimalik — ja kindlasti mitte kätkest kaasa toodud sõnadega.

Ning leidlikkust ja mitmekülgsust on neil küllalt. Vaadatagu nende mängusid. Nad mängivad sagedasti mitte millegagi, sagedasti oma enese isiku ja kehaosadega: kõnnivad mingit kunstlikku kõnnakut, harjutavad lonkamist, katsuvad isegi neljakäpakil (nood pisemad), ja et sarnane kõndimine sünniks elavamalt, muusikaga, siis võetakse kätte paar leitud hobuseraua tükki ja kõlksatatakse astumisel nendega vastu kõnnitee kive. Aga üks kenamaist lõbudest on kiviga või kepikesega kastani okasmunade pihta anda, nad sealt kõrgelt alla tuua ja siis avada, välja tuleb jahe, sile, vasikavärviline, koerasilmamuna moodi läikiv munakene, vahel kaks, koguni kolm. — Öunte koksimine on aga karistatav, telefoni postide portselaanpottide pihta määrgilaskmine samuti, katapulgaga haavleid akendest sisse lasta jälle patt, „trahintsu“ lask-

mine politseiliselt tagakiusatav, vedelevate padrunite ja tulepommide plahvatama panemine elukardetav.

Kuid ikkagi leidub midagi: saksalastel on niisugused paenutatud ümmargused puust vitsad, mida kepikesega veeretatakse, et lõbusam oleks taga joosta — vaene inimene (laps ei olevat küll inimene, pidavat koera kombel või pöidla otsas istuma, siis ainult rääkima, kui küsitakse või „kui kana ku-b“ ja m. s. s.) see vaene inimene aga lepib vaadivitsaga, rattavitsakesega, pliidirõngaga, kui õnnestab ära näpata, ja veeretab oma sõiduriista sarnase tilina ja tärinaga, et lust vaadata, kui kõrvades on topid.

Võib veelgi mängida. Saksalaste piltide asemel on kehval paberossi karbi kaaned, nendega võib juba midagi ära teha, on aga ka maailmas veel roostetanud sulgi, püksinööpe ja muud vara.

Ja olemas on ju loomad. Nende vahtimist ning nendest lõbutundmist ei saa keegi keelda. Iseäranis käepäralised on koerad.

Mitte kaugel ühest politseijaoskonnast asub õu, tänavast lahutatud raudaiaga. Sisepoole on pandud serviti aia najale üks endine luuk. Iga päev kell 12 ilmub luugi servale kaks kakao-blondi, plastilist, pehmet, suurt käppa ja nende kohale, koonuga varvade vahelt tänavale, suure noorekoera kakao-blond pää.

Samal minutil ilmub kari algkoolipoisi-kesi, kõlavad kummagilt poolt aida tere-tered ja sünnivad käepigistused. On poisikesed trügimas trobikonnas koera ees. On koer saba liputamas kõigile külalistele, käpaga äigamas, kätt suudlemas ja kõigiti poistele kaela langemas. On häämeel poisikestel. On häämeel temal. Ja tulevad nii ühed kui teine jälle teisel päeval kahele poole aida.

Kui aga mõnel päeval peremees hääks on arvanud oma võimu tarvitada ja peni luku taha pannud, siis on poisikestel tühi päev ja kusagilt kaugelt kostab kauavältav, järeljätmatu hulgumine. —

Sõita saab ka vahel, mitte alati varastatud sõitu, mis mõnikord lõpeb troska tagant keskuulitsa porri sulpsatamisega, mille eest kodus soolatud nahk ootab, vaid päris oma-tehtud riistapuul: mõnel vaiksemal tänaval näeb suve õhtutel, kuis sõidetakse vankrikesel, mis koos seisab kahest vinklis lauast ja kahest puust rattast, üks jalg ühes inimesega peal, teine lükkab tagant ja käsi hoiab kinni püstloodis laua otsast — ainult puudub asfalt, et asi libedamini läheks (korra oli kusagil ajalehes kirjeldus, kuis Berliinis poisikesed umbes kirjeldatud viisil sõidavad, neil ainult palju paremad tehnilised võimalused — ja varsti tehti seda Tallinnaski). —

Ettevõtlikkust on neil alati — kui kantseleides seda ka niipalju oleks! Ainult, kes

seda ikka õigele teele juhib, juhi aga ise oma saatust. Juhivad ka. Korra õhtupoolikul oli näha, kuis Lasteaias, ammu ju ehitusel oleva Konservatooriumi telliskivide lademetete otsas videviku ajal salk poisikesi väga ametis oli: üks võttis — jumalik kaval ja täis pinge- vust nägu tal seejuures — telliskivi ja viskas üle plangu äsja ehitama hakatud Laenupanga õue, arvates väga õieti, et seal neid kive rohkem tarvis, et seal neid otsekohe paigale pannakse; teine poiss, kolmas, neljas talitasid niisama — mis sai nende poiste saatusest, seda ei tea.

Kindlasti on neil ka teistsuguseid tegutsemisi, tarku ja rumalaid, nagu juhtub. Ja kui midagi enam pole ette võtta, kui kuhugi enam pole minna, siis ollakse trobikonnas kuskil õuevärava all, jutustatakse läinud aegadest ja tegudest, ning uhkustatakse.

Kui aga millegagi enam uhkustada pole, siis vähemalt sellega, kui palju keegi peksa on saanud, missuguste vahenditega ja mis eest, või kui palju kellelgi on olnud tuulerõugeid, päris rõugeid, leetreid, sarlakid ning lastekoolerat.

HOBUNE.

Hiiobi raamatu 39. päätükis, salmid 10—25, kõneleb Jehoova Hiiobi vastu:

„Võid sa hobusele väge anda, võid sa ta kaela ehtida kange hirnumisega?

Võid sa teda panna hüppama kui rohu-tirtsud? Tema suureline norskamine on kui hirmutus.

Ta tammub orus ja on väga rõõmus rammus, ta läheb välja sõjariistade vastu.

Ta naerab hirmu, ja ei kohku mitte, ega tagane mõõga eest.

Tema vastu koliseb noole tupp, hiilgavad piigid ja odad.

Sõja mürinas ja tülis ajab ta mulda üles, ja ei hooli sest, et pasunad hüüavad.

Kui pasunad valjusti hüüavad, siis ütleb ta hiha! ja haistab kaugelt sõdimist, päalikute müristamist ja hõiskamist.“

*

Nendesinaste salmide kenaduse pärast olen ka mina tahtnud hobusest salmides kõnelda ja katsun seepärast nõnda:

Ta on punane kui üks kumamine, mis paistab läbi suitsu.

Ta on must ning tema külgede ja puusade läikimine on kui mehe juused pärast võidmist ning salvimist.

Tema karv paistab valget ja varju, otse-
kui päikse paistmine läbi lehtede teeb maa
pääle ümarikud laigud nagu taalrid, ja nii
on tema kimmel.

Aga ta võib ka kirju olla kui vasikas
ning mullikas pärast vihma sadamist ning
sooja tuule käes kuivamist.

Taas on ta valge kui söömalaua lina, kui
on hingamise päev ja kui on kallid söömad.

Ja tema lakkadesse ning savasse plehi-
takse kirjud lindid, ja tema händ keeratakse
sõlme, otsekui pidu-rõivastega naistel, ja see
on üks rõõmus pulma sõitmine.

Hää peremees paneb temale ühe punase
tutikese või leitud lillekese kõrva taha, ene-
sele ja oma loomale lõbuks, ehk see on küll
üks vedaja hobune.

Kui sõidetakse lustilist sõitu, siis on
tema kaelas kurinad ja kellukesed, need heli-
sevad mitme hääle pääl, ning ei ole see
sõit mitte kurja pääle sõitmine.

Kui on tema üks hästi hoitud loom, siis
peab tema vedama rikast meest ning selle
naist.

Aga nõnda kui tema on üks väga hästi
hoitud ja uhke loom, siis peab tema vedama
üpris rikast meest ning selle edevat naist.

Ning see mees ja see naine, kes on omad
hääolemised ning liigsöömised ja liigjoomised
ning uhkused korjanud kokku vaestelaste
piimapotikestest ning lesknaiste nõelapistme-
test,

seesinane mees ja naine ei ole mitte
väärt, et neid veetaks hobusest,

vaid saab olema, et nemad ise peavad
vedama aisadest ja kandma looka, ning saa-
vad nemad tagasunnitud mitte ühe piitsaga,
ega ühe roosaga,

aga see hobune saab rakendatud lahti
ja saab ärapäästetud sellest, mis temale nõn-
da ei kõlba, ning saab tema jooksmata, otse-
kui jookseb ning kargleb üks sälg koplis,
või kuidagi kihutab üks valjasteta tallist
pääsnud hobune ühest linna väravast sisse ja
teisest välja, et käib suur ehmatuse läbi rahva,
ja see loom on ilus vaadata.

Aga kui tema on üks kasimata karva-
dega hobune, kes ei läigi rammust, ning kelle
naha all on muhud täis tõukude mune,

ja kui tema kael on hõõrutud rakkudesse
rangidest ja kõhupooled paljaks nühitud ai-
sadest,

ja tema ei hoiu mitte oma kaela rõngas,
ning tema kabjad on lõhki ning halvasti rau-
tatud,

ja kui tema alumine moka on ripakil
lahti, ning tema ei vaata ei paremat kätt,
ega vassakut kätt, ning ei tervita oma vanda
hirnumisega,

ja kui on tema suur silm pime, nagu
täis sinist piima ning on tema eest ära lõi-
gatud pool maailma, ehk kui on tema sootu
pime, ning on tema eest ära lõigatud terve
maailm,

aga tema veab koormat ja ei nurise mitte, ei ka küsi, kas on koorem suur, kas on tee hästi sillutatud ratastele ja libe jalastele, või mitte,

vaid ta surub omad jalad kangesti vastu maad, et nemad paenduvad kõveraks tema all, ning tema kehast käib läbi värisemine,

ja tema ninasõõrmetest tuleb suur ohkamine ja tema seljast tõuseb kange auramine, aga tema rebib ja tõmbab ning veab,

ja on inimesele kangeks abimeheks, ja omas vedamises ning rebimises kui inimene ise, kes tema kõrval.

— Ja saab tulema, et see inimene ja see hobune pannakse sinna vankri pääle, mida veab see mees ja see naine, keda saab tagasunnitud mitte ühe piitsaga, ega ühe roosaga.

EESEL JA KITS.

Nii eesel kui kits pole jõululoomad, nad ei ole nende päevadega kuidagi seotud, nagu näit. seda on jänes lihavõtetega ja ka kana, oma munade kaudu. Aga nad on niisugused kodused loomad, kes end väga hästi siduda lasevad, ja nõndaviisi võib neid ka jõuludega köita, eriti eeslit. Viimasel on seks juba ajalooliseltki eeldusi ja teatavad õigused: Kui Joosep oma neitsist-naise Maarja ning Essukesega Egipti maale rändas, siis istus Ema ja Poeglaps eesli turjal ning puuseppmeister kõndis kõrval; see sündis varsti pärast Jeesuse sündimist ning ei oleks traditsioonide loojad mitte viga teinud, kui nad jõulude programmi kuuse ja piparkookide kõrvale kuidagi moodi ka eesli oleksid võtnud. Mis sest, et eesel juba tegutseb Palmipuude pühal, mil Kristus emaesli seljas Jerusalemma sõitis ning rahvas Õnnistegijale hosianna hüüdis — sellest hoolimata ei ole eesel ometi ka siingi traditsionaalseks ega populaarseks saanud, teda ei tuletata sel puhul ei piltpostkaartidel, lasteraamatutes ega muidu kodustes kommetes meele.

Pidutsemistel ja pühitsemistel eeslit meele ei tuletata, küll aga hoopis vastandlikel juhtumistel: sõimamistel ja südametäie tühjendamise puhul: „Oh sa eesel!“ „Rumal

kui eesel!" ja nii edasi. Mispärast see nii on, sellest ei suuda nende ridade kirjutaja aru saada, olles pikemat aega seda armast looma tähele pannud ning iga päev kodust tööle ning töölt koju minnes tänaval kohtanud ning sellest iga kord headmeelt tunnud, otsekui lastekarjadest, hobustest, koertest ja varblaste parvedest. Kitse neil rännakuil kahjuks ei näe.

Palju õiglasem oleks sõimu- ning nõökamisnimetusena tarvitada sõna kana, sest tõepoolest on raske lollimat looma leida, kui on seda kana. Selle tõenduseks jätkub ühestki argumendist: kas olete kunagi näinud tsirkuses kana esinemas? Ei ole. Siga küll, kassi küll, kiskjaid ja õige metsikuid ka, isegi must ning valge kirp on mõnikord artistiks — aga kanast pole seda mitte näha ega kuulda olnud. Kuid inimene ei sõima kana, sest kana ostab enese sellest aust pea iga päev muna luues lahti, ja inimene on talle selle eest tänulik. Aga eesel ei mune ja teda võib sõimata. Tõsi, eesel on kasulik loom, ta veab iga päev, vahel on tal kakskümmend tapetud siga ree pääl vedada, sigade lõhkised kõhud taeva poole kaeblikult lahti ning sõrgadeta varbad punaste tulpidena sinieetri poole küünitamas. Lõunamaal ja mägestikkudes tassib see väike loom suuri mehekolakaid, selg allapoole loogas ja kolaka jalad peaaegu lohisevad mööda maad; üldse, eesel on alati koormatud — aga meie teame, et

vaevatuid ja koormatuid on harva ülistatud, neid on ikka alandatud. Kana selle vastu pole sugugi koormatud, temale ei sünnita munemine mingit vaeva, see on tal nalja asi — ja inimene on talle tänulik, nagu ta ikka nalja eest tänulik on. Kits aga teeb ka nalja ja kits ei ole seepärast mitte sõimusõna.

Eesli rumaluse tõenduseks tuuakse muidugi seda vana koolilugemisraamatust tuttavat lugu, kuidas eesel soolakoormaga üle silla läks, vette kukkus, sool ära sulas ja koorem kergemaks sai ja kuidas siis teine kord eesel sama teed käsnade koormaga läks, enese meelega vette viskas, käsnad vett täis imbusid ja eeslikene-lollikene ära uppus. Seda lugu on aga võetud kontrollleerimatult: esiteks ei sula sool külmas vees ja pealegi kotti kiilutuna kuigi palju, liiati veel nii vähese aja jooksul, sest eesel ei hakanud ometi ootama, mil sool sulab, kust teadis ta seda, et sool sulab? ja veel oma kuulsa „rumaluse“ juures? — vaid eesel, kukkumisest ehmununa, katsus rutem kui muidu välja saada, ja teiseks, et eesel teine kord enese meelega vette kukutas, see on ju ikkagi arupidamise ja taipamise tundemärk. Kana ei oleks selle peale mitte tulnud, kindlasti, kana ei lähe ka siis mitte vette, kui tema „lihalikud“ pojad, keda ta pardimunadest välja on haudunud ja lolliat pääst omadeks peab, vette laiali pudenevad; luksub ja hädaldab, aga mitte ei lähe, tulgu temale terve maailm appi.

Eesel katsus aga ise oma olukorraga valmis saada.

On eeslist ka teisi lugusid kirja pandud. Nii näit. muinasjutt vandersellist, kel oli eesel, kes talle kõrtsi tallis salaja linale kuldtukateid oksendas — see jutt juba läheb. Ehk jälle kena lugemine Piileami eeslist.

On eeslitest ka modern kirjanduses kõneldud, nii palub prantslane Francis Jammes ühes omas luuletuses Jumalat, et see teda ühes eeslitega laseks taeva minna. Selle luuletuse sisu on järgmine:

„Issand, kui ükskord kutsutakse mind Su palge ette, siis anna, et ümberringi oleks pühapäev, ja ma tahan enesele tee valida ning rahulikult rännata taeva, kus tähed päisi päeva siravad.

Ma võtan oma kepi ja lähen palja jalu mööda maanteed ning kõnelen eeslite, oma sõprade vastu:

Vaadake, siin on Francis Jammes, kes läheb paradiisi, armsa Jumala maale, kus ei ole põrgut.

Tulge minuga, mu vagad sõbrad, kes te nii armastate taeva sina, vaesed armsad loomad, kes te nappide kõrvalöökidega tõrjute kärbseid, lööke ning mesilasi. —

Siis tahan mina Sinu palge ette tulla nende loomade seltsis, keda mina nii armastan, sest et nemad oma pääd nii vagalt ku-

mardavad ning omi väikseid jalgu paari säevad, kui nad paigal seisavad, täis hädust, et liigutav on neid vaadata.

Nii astun mina Sinu ette selle tuhande kõrva voores,

ja saadavad mind need, kelle selg on kannud korvi, mis peksnud nende puuse,

ja need, kes on vedanud komejandi kaarikut ja need, kes on tõmmanud vankrit, mis ehitud kuldkarra ning sulgedega,

ja need, kelle turi on kannud mõlkilöödud kannusid ja ämbreid,

ja koormakandjad emaeslid, kes tuikusid rasket, murduvat sammu,

ja need, kelle jalad kaetud lühikeste pükstega, kaitseks kärbest vastu, kes vererjanus ümbritsevad neid parvedena — aga vermetes kehad ei ole mitte kaitstud —.

Lase mind, Jumal, nende eeslitega Sinu juure tulla ja luba, et meid saadaksid inglid ojade juure, mille kaldad on põõsastest varjurikkad ja kus tuul väristab rippuvaid kirsimarju.

Ning anna, et mina tolles hingede riigis, kumardades Sinu vete üle, oleksin sarnane eeslitele, kelle kogu maapäälse rännaku vaikne, vaene alandlikkus saab peegelduma Sinu igavese armu allikas.“

Meele tuleb setu värss:

„Oh esä võta taiva
mo üten valgega“.

(Valge tähendab siin setu valget hobust).

Missugune ühtesattumus: ülikultuuriline prantslane ja primitiivne setu tunnevad ja paluvad sarnaselt. Sarnasust on rohkemgi: koomiline, igavene vedaja, lihtsameelne cesel ja koomiline, igavene kaltsukoorma kaasa-vedaja, kohtlane setu — ja käsitletakse neid inimeste poolt ülevalt alla, pilgates, kuna omalt põhiloomult nii üks kui teine omas vähenõudlikkuses ja ei mitte kellegile kurjategemises on sümpaatlikud, nagu on seda nii eesli eest paluja Jammes kui setu eestkostmise alune valge, igaüks omamoodi ja isevinklist vaadates, olgugi, et Prantsuse luuletaja, setu, eesli ja valge ühte sidumine ja nendest justkui kaerajaani moodustamine võib paista kummaline.

Oleme unustanud üsna kitse. Sest pole viga. Kits on meil nii kui nii kaunis tuntud. Eesel aga ilmus viimastel aastatel, vist sõja mõjul, meie tänavaile ja tal pole veel eestikeelset nimegi. Kitse tunneme juba maast madalast, kitsepiimaga toidetakse väikseid lapsi, kitse tunneme rahvalaulust: „Kits läks kiideldes mäele“ ja laste laulust „Kus sa käisid, kus sa käisid sokukene,“ millised laulud nende ridade autorile omal ajal väga meeldisid, iseäranis aga venelaste nukravii-siline: „shil bõl u babuschki serenki koslik,“ mis poisil alati meele haledaks tegi. — Kits, iseäranis kui ta veel tallekene on ja kui teda enam koos on kui üks, on väga lõbus

ja võrdlemata naljakas. Kifs on graatsilisem, plastilisem ja huvitavam kui mitu tosina-plastilist-tantsjannat kokku ja tal on habe, ta ronib, ta haiseb, sööb tubakat, paberit ja jumal teab mis kõik, ning mökitab. Aga tema sooltest tehakse viiuli, cello ja kontrabassi keeli — üldse kõikidele keelpillidele, ning ei jõua võistelda tooni pehmuse ja kõlavuse poolest kitsesooltest keeltega ükski muu keel, ei traadist ega siidist.

Ka eesel ei vali sööki ning ei valmista ses suhtes omale peremehele-naisele suuremat muret. Eeslil on väga pikad kõrvad, ja sasis tihedad karvad, ta on lõpmata rahulik, näib nukkér ja ilma lasteta — vähemalt pole allakirjutanu kõigest vahtimisest hoolimata veel ühtegi eeslivarsa näinud. Aga ta karjub väga eriskummaliselt, seda teeb ta harva ja enamasti öösel. Selle vastu on mõned abinõu leidnud (mille järeltegemist rahulikkudes oludes küll kuidagi ei või soovitada): ühele sõjaväe arstile olid polgu ohvitserid kinkinud kaks eeslit, kes paaris kaheratta kaariku ette rakendatuina arstirohte ning sidumismaterjaale vedasid. Ööseti nad miskipärast kisasid, polk oli parajasti eesliinil ja oli tarvis suud pidada nii kahejalgseil kui neljajalgseil. Sõdurid märkasid, et eesel karjudes saba sirgu ajab, sellest oli meestel küllalt: eeslitele köideti saba otsa kummagile üks telliskivi, ning nad ei karjunud enam. Hiljem sai see paar lahingus otsa.

Eesel on vaese inimese hobune ja kits
kehva lehm.

Mõlemad teevad lastele nalja.

Käigu nende käsi hästi ja saagu neid
palju.

INGEL JA X.

Ingel on poolteist aastat vana. Tal on suu kui kumerusega ülespoole loogakene, mille peened otsad huulte nurkadesse kaovad. Tema valged udemed on tagapääl alati kohevil, kõigist sugemistest ja niiske peoga silumistest hoolimata, just kui kana munapoolne osa suure tuule käes.

Ingel ohkab sageli. Teeb kõik järele: kunagi aknast möödaläinud lonkuri sammu, vanaisa kuulutamise puhul sõrme kõrva ligidale tõstmise liigutust ja muud, mida taipab, ja õpib igapäevaga uue silbi. Esimesed hambad tegi ta naljapärast juba kuue nädalasena.

Ta on oma isa, ema, vanaisa, vanaema, ristiema, selle tütarde ja tädi laps, hõiskab neile vastu, lööb ning paitab neid omal algatusek.

Ta toodi miskipärast ristiema poole kümneks päevaks. Ta leppis sellega hästi: kodusega võrreldes lõpmata avar jooksuala, seintel hulk tädisid, ja kummist lutt, millega teda ju kuue kuu eest emarinnast ära võõrutati ja mis talle kogu ema tähendas, siingi magamaminekul saadaval. Ning päev otsa käepärast elusuurune poolpeetud titt, mida Ingel musta kutsikaga võidu võis tuuseldada ning kõige võimatumalt käsitada.

Tite näost pudenes esiti silm, siis nina, põsed ja lõpuks terve nägu. Aga kolu topiti ajalehe paberit täis, ja titt oli endiselt Inglise armas ning mustakesele huvitav. Kuid kestev see ei olnud, nagu pudenes järjekindlalt. Tehti uus toping, tõmmati riidega üle ja maaliti selle pääle pliiatsiga korralik tite nägu.

Ingli üllatus oli äraarvamata. Tema rõõm sõnulväljendämata — ja varsti oli tite nägu ning Inгли suu üleni lilla: pliiats oli olnud kogemata keemiline. Aga kallid oli ta endiselt ning pidi kõik kaasa tegema mida suured Inglise ees tegid.

*

Ingel viidi koju. Kodus oldi imelikult vakka. Ingel viidi oma endise voodi juure, kus miski lamas. See oli väike X.

— Titt! — kiljatas Ingel ja vadis kogu kehaga voodi külge ning sõitis kõige kümne harali sõrmega X-ile näkku. Tundis selle olevat sooja ja pehme, nägi näo iseenesest võõrastavalt kipra tõmbuvat ja kuulis selle seest kummalist kägisemist, missugust keelt veel ükski Inгли tähelepanuosalistest senni polnud kõnelnud. Ta tõmbas sõrmed kohe tagasi.

Ingli käes oli jälle kord hirmsasti üllatuda. Titt mis titt. Oldi ennegi tittedega imesid läbi elatud, nagu näituseks too suur punane vahel sääl akna taga, mida suured

nimetasid kuuks ja millele Ingel ise nimeks oli pannud titt, mida aga kunagi katsuda ei saanud. Aga see siin!

Ingel laskis kurgupõhjast kärisev-laulva tooni kuuldavale ja hakkas erutusest värisema, just kui toona, kui esimene tutvus sündis musta kutsikaga, mis küll Inгли moodi aga kole ruttu roomas, väga väle oli ja millel alati ühel ja samal ajal kaks otsa: kui ühest, peenemast, käega kinni võtad, siis on selle asemel kohe teine, jämedam, mis võtja käe ise kinni napsab — ja see tegi haiget. Ning häält tegi mustakene, mis ka kuskilt polnud pärit.

X jäi vait. Ikkagi titt, otsustas Ingel ja küünitas end X-i sülle võtma. Nüüd talutati ta kõrvale, suruti ruttu päris titt vaigistuseks kätte — ja Ingel unustaski X-tite, nagu ta end ikka ruttu laskis ära petta, kui midagi õige huvitavat kätte oli juhtunud. Nõnda oli ta pidanud vahetama vanaisa prillid labase lusika vastu, vanaema lõngakera Inglise ja mustakesest näritud puust munapoole vastu ja ilusa läikiva kilu, mis nii kehvasti sõrmede vahel lirtsus, leivatüki vastu. Pidi ikka kahjuga vahetama, nagu oligi vahetanud emarinna lutu vastu. Oli küll kahelnud, kui talle selgeks püüti teha, et emal rinda enam pole, oli küll umbusklikult seda kohta tunnistanud, kus rind pidi asuma, aga et seda enam kunagi ei ilmutatud, siis jäi rüki uskuma. Luttu ta aga enam vahe-

tada ei lasknud, kuskil ometi lõpeb ka niisuguse inimraasu kannatuse piir. Ennem kas või öö läbi nutta, ennem mitte kunagi enam magada, kui ilma lututa.

Kuid titt pole lutt. Tittesid rohkem kui üks. Ja Ingel nosis tite ümber. Kogemata sattus ta pilk ema pääle, kes X-i kõrval istus.

Ema päästis jaki nõöpe lahti, valgele ilmus rind, ammu kadunud ja sootuks unustatud rind! Ingel oli sööstmas, aga rind kadus juba X-i suhu...

Ingel ei söandanud seda päält vaadata, pööras oma lõpmata kurva näo ära ning läks luttu otsima.

PISILINN

JÄLLENÄGEMINE.

Laseb end vaadata kümneverstalise vahe-
maa tagant, üle küngaste vahele surutud jär-
vede ridastiku, see kahe torni ja kahe pika
korstnaga, tugeva pargiga laia vee ääre nih-
kunud madalate kivikatustatud majade ko-
gu — see rahusadam tormisele minevikule
ja puhkepaik väsinud rändajale. Vaade kõr-
gelt kohalt tema pääle on isegi kutsuv ning
kosutav.

Astudes sinna sisse, leiad, et tänavaid
on endiselt kaks pikuti ning pooltosinat põiki.
Ja majad on kui nood truud teenijad mõnin-
gates perekondades, kes oma eluaja orjanud
söögi ja väiklase kehakatte eest isandat ja
tema vanemaid, on kiigutand tema lapsi ja
pidanud neid hoopis omaseks, on läinud see
juures kortsu ning halliks ja liitunud nii
tugevasti perekonna külge, tugevamini kui
ükski perekonna pärisliigetest, et surmgi neid
lahutamast on viibinud.

Teliskivist kõnniteed on üsna kulunud
ja lohkunud ning oma rahvas tarvitab neid
äärmise kokkuhoidmisega, istudes võimalikult
palju kodus, kardinates ja potililledes, täht-
samates majades vaatepeeglitega varustatud
akende taga ja vaadates kibrase näoga, kuis

koolipoiss neid vaeseid kive kulutab ja turupäevaks linnatulnud maamees oma rautatud kontsadega saapakünadega neid vaevab.

Läbi längu vajunud väravate paistavad künklised munakivi õued kuuride, kanade, aitade ning üksikult seisvate järelmõtlemiskambritega. Nendest meelejahutajatest näed üle mitte kunagi ukseavaust täielikult katva ukse, mida seestpoolt enamasti nõoriotsa pidi peos pead hoidma, näed korraga poole linna ning suure tüki tema ümbrusest.

Kuhu iganes pilgu heidad, leiad kõdu-
nemismärke. On tunne, et see asupaik rau-
gana on sündinudki.

Kadunud on vanapreili Vielrose kirjutusmaterjaali ja mänguasjade kauplus. Selle ainuke aken oli inimsõbralikult madal, et väiksemgi nina end selle klaasi vastu ulatas lössi vajutama ja imestlema poe pühadeelset sisimat ning väikest, kärmast vanapreilit ennast; ja säält seest midagi väärtuslikku välja tuua, pääle kopikalise krihvli ning kolme vesi-„trüki“ pildi korraga, oli suur kunst.

Ei ole ka enam von Gaffroni raamatuja kunstikauplust, on jäänud pankrotti. Sinna sisse astusid harva, suures aukartuses, ruumid olid suured ja salapärased, eitavad kõvemat kõhatust ning valjemat sammu. Von Gaffronil oli pikk, haiglane proua, kuivetanud nagu ta isegi, ja hulk havedaid pikanäolisi, emasuust kukkunud suuresilmalisi tütarlapsi.

Samuti on läinud igivana preili Poulét, kes ühes linna puiestee ning järvega moodustas linnakese iluduste kolmiku; kõigi kolme nimed olid hästi riimis ja värssi valatud, mida korrati vähemalt poolesaja aasta keskes. Aga nüüd on kolmik rikutud.

Ei tea, mis on saanud vanast paksust postmeistrist Kakoulinist, kes pikil suvipäivil järve pinnal magada armastas: läheb vette, ujub paar lööki, keerab enese selili, sirutab jalad välja, paneb käed risti rinnale ning jääb magama, trummkõht vastu zeniiti ei lähe põhja, oota, või tüdine.

Ei ratsuta enam tänavaid mööda kaksiti linnapää vanapoolse tütar, väikeste mustade vurrudega ja suure frisuurisõlmega kuklas, ei ratsuta enam üldse ja pole teda olemaski.

Ei kõnni enam pärastlõunati, kepiga koksides muistne liisupoiste hirm, väeteenistuse võtmise komisjoni esimees, pikk luukõhn von, valgete, nina alt tubakaks parkunud vurrude ja ühe ninasõõrme võrd gummiplaadiga paigatud kongusninaga.

Mitte ei leia enam tünnkõhulist mehaanikmeister Smolli, kelle laiades pükstes rohkem ei võinud olla kui pooled jalad ja kes — jame sigar välja poole kahekordseks punsunud huulte vahel ja, kui sigarit harva ei olnud, siis mokad ikka sellekohaselt torus ning torus eneses lorilaulud — alati seisis leti ees, ikka leti ees ja oli siiski jõukas mees.

Aga see, kelle leti ees ta kõige rohkem tiksus, kõrtsmik Jawohl, on oma elu ise võtnud, ehk ta küll Smollile alati kangesti väristavalt ja liigutavalt kaasa laulis.

Kadunud on maarahva kaupmees ja seltskonna tugi Tigamik ühes oma poe ja aidaga. See mees oskas veel hinnata kõrge ja madala vere vahet. Kui uus seltsimaja sisse õnnistati, siis oli parajasti naabertänava aias mõisnikkude varsade näitus ja Tigamik kui seltsi esimees pidas avamiskõne, mis oli umbes järgmine: Meil on nüüd Jumala abiga ja Issanda heldest armust oma koda, oma laud ja oma tool. Meie võime nüüd oma kotta, oma tooli pääle istuda ning jalad oma laua alla panna. Ning Jumal on tahtnud, et meie oma maja just sel päeval võime pidulikult sisse õnnistada ja oma koja, oma laua ning oma tooli üle rõõmustada, — just selsinatsel päeval, millal mõisnikud oma aias varsade näitust peavad. Ja see on üks kallis asi ning üks tähtis märk.

Pankrotti jäänud ja välja rännanud on suur lina-kaupmees ja kauaaegne pritsimeeste pää Patte, kes igal pritsipidul üht ja sama kõnet pidas, keisri auks ja kubernereri auks, ning suurvürsti auks, kes ka korra siin käis ja pritsimeeste lipuwardasse kuld naela tagus hõbedast vasaraga — sel puhul oli öösine, sajal aastal mitte nähtud pritsimeeste rongikäik ja lippu peeti sest saadik nii kalliks, et pumpajaid ja veevedajaid talle ligigi ei las-

tud. Ka tolle suurvürsti puhul pidas Patte, kõhukas, rinnakas ja kõõrdsilmaga herra, oma tavalise kõne, mis juba seitsmenda sõna pääl järgmise lausega lõppes „...und ich proponiere ein donnerndes Hoch...“, järgnes mürisevalt austatava nimi ja punkt. — Pattet ei ole enam, ka mürisevaid austamisi mitte, aga vahva meeskond elab edasi, peab aasta-pidusid, tõuseb auastmetes, saab rinnamärke ja aurahasid, peab agarasti harjutusi iga suvelaupäev — ning tulekahjusid on vast seitsme aasta takka üks.

Paljud on läinud. Hulk on juure tulnud. Aga kord ning kombed on endine, põline.

Kui need truud majad omad ukсед avaksid, siis kargaks säält välja tusane nägu ja kärataks endiselt: „Was sind das für Öosten, hier sind keine Öosten!“

On juure tulnud ja esikohale tõusnud, kõrvaldades toonase kõige kõrgema, mõisnikkude ja nende kehvalt, kuid traditsioonikalt pajukist vegeteeriva sugulaste seisuse, kõrvaldades ka kõrgema kodanikkude seisuse ja valitsema asunud endine kolmas seisus, perekas ning küünarnukke laiutav.

Kuid ta on pigistunud vanadesse raamidesse ja hingab endist õhku. Kellel seda siin hingata on: iga kui kambri täidab viis koolilast-kostilast maalt, nad tuubivad, söövad ja auravad rupikus koos, ning kapi taga on kambriomaniku vanaeide voodi urgas, eluaeg

kogutud hilpude lasuga: ristiema pulmakleidi suureruuduline siid schärp, kadunud vanamehe lagunud särgi väljaõmblused, terve perekonna kleidiriiete ülekääri ribad, lapiteki paigad, titekleidiks kokkuvanunud endine villane aluskuub, kellegi ristimistanu, pöidadeta sukad j. m. j. m.

See linn on nii pisike, et võib tema nime kirjutada ainult ühe tähega, W-ga, ja sedagi tahaks teha väikse pookstaviga.

Ja on tema üks täieline pada. Pada hurt-siku lõukal, mis tasapisi muliseb vettinud hagude lämbuval tulel, roka igavesti põhja kõrbedes.

KLAASSEPP KREITS.

Klaassepp Kreitsil ei olnud kunagi aega. Vanematelt oli ta päranduseks saanud hullu venna ja nõdrameelse õe. Vend kõndis linna mööda ja ajas hirmsas vihas poisikesi taga, kui need talle ühe omamoodi eestistatud venekeelse sõna hüüdsid — sõna ei olnudki halb, aga et ta väga ära oli moonutatud, see vist ajaski hullu vihale, ehk ta seda küll eluaeg kuulnud. Õde lamas alaliselt kodus, mingis pimedas sahvris, räbalate ja mustuse seas ja ehmatas võikalt harvu tellijaid oma äkitse segast juttu pahvatamisega, ning sa ei saanud aru, kust maa alt see õudne hääl tuleb ja kes see on.

Kreits tegi päevast päeva lühikesi, kärsituid uurimiskäike linna: vahtis nukralt alati terveid akna klaase, tunnistas kurvalt lõhkumatuid laternaid ning oli see juures ärevuses koduste pärast: ehk pistab vend maja põlema, ehk juhtub õega midagi, ning ruttas koju maja talitama, kõhnu õlgu ettepoole hoides, habemetutti lõua otsas värisdades ja pikkade, poolest säärest püksistatud koivadega varjutaoliselt üle tänavakivide libisedes.

Need käigud kujunesid talle pea alati äpardusteks. Iga bürgerlikum kodanik teadis enesel õiguse olevat tõttavat Kreitsi tä-

naval kinni pidada, otse kiuste Kreitsi väga viisakale ning juba kaugelt teretamisele, tema silmanähtavale kiirustamisele ja õhulikule möödamineku katsele; peatamiseks ei olnud bürgeril mingit põhjust: missugune täna ilm, missugune ta eile olnud, mis uudist jne., seda teadis peataja ilma Kreitsitagi päris hästi, ning tõotus Kreitsi kord klaasima kutsuda, kui see tarvis saab olema, oli tühipaljas naljaheitmine ja teise südame haavade lahti kiskumine — Kreits tundis ülihästi neid klaase, igirohekaid ja ürgkollakaid ning kõigi vikerkaarivärvilisi, kui Kreits ühelt poolt viltu ja päike teiselt poolt libamisi ruute tunnustavad; Kreits teadis, missuguse visadusega neisse mõrad tekivad, ning kuis neid taeva inglid uulitsapoiste kivide eest kaitsevad; ta teadis ka seda, et iga kolmas majaperemees endal kitijahu ja värnitsa kodus pidas ja õnnetuse korral linna mööda teemanti käis laenamas, mõni ei häbenenud teemanti kerjates isegi Kreitsi juure jooksmast. Ja ta vastas kogu jutuajamise kestes jah jah, naeratas süüdlasena, pilgutas abitult ja kiirelt silmi ning heitis kõrvale asjatuid äramineku pilke — kunni ta armulikult öla pihta vapustava patsu sai ning lõpuks pääsis.

Iseäranis kuri oli kohtamine habemeajur Jupitsega. See krapsas ta juba poolteise sammu kauguselt kuuenööbist kinni ja nii tugevasti, et Kreits, kartusest nõöpi kaotada, talle silmapilk rinnale lendas, kok-

kupõrkest valusasti punastas, hädaldades va-
bandas ja oma süüteo hääkstegemiseks liiku-
matult ja vastupanematult Jupitsele pihku
jäi, nii kauaks kui see tahtis. Ja nõnda pidi
ta nõobi otsas päält kuulama Jupitse vanu
anekdoote ja värskeid teateid möödaläinud
öö juhtumistest, pidi omi silmi pääst häbe-
nema, kui Jupits sada korda korratud küsi-
misi ette lajus, kunas siis tema, Kreits, ka
viimast kord on armastanud ja kuidas see
olnud — Kreits ei olnud esimestki korda
armastanud ning tunnistas seda kohtlaselt
omale piinajale üles, selle lõpmatu suureks
meelehääks, omal aga süda kipitamas veel
revideerimatute ruutude ja koduste pärast.

Kõneldi, et ega Kreits muidu ära elada
ei saaks, kui ta vahete vahel mitte oma hullu
venda ei saadaks pimedatel öödel laterna-
klaase kividega puruks loopima. Keegi seda
näinud ei olnud, kuid usuti.

Aga ükskord olid Kreitsil suurpäevad.
See sündis aastal 1900, mil nelipühi aegu
ennenägematu ränk torm üle terve maakonna
mõllas ja vakamaade kaupa metsi maha mur-
dis. Siis olid linnakese kahe vabriku ak-
nad üle terve fassaadi rahest puru ja pooltel
majadel järvepoolsed seinad värvist tähni-
liseks sarjatud, kõnelemata veel sootuks pu-
rustatud ruutudest.

MARJASKA.

Terav on piir juudi ning ristiiinimese vahel.

Ainult Marjaskaga oli sündinud mingi haruldane dissonans vere hääles. Tema siledemed oma raassiga olid lõdvenemas ja ta sümpaatiad kaldusid teise rahvuse poole. Mitte sellepärast, et ta ristiiinimesel mehel oleks olnud. Viimast asja ei ole W. linnakeses kunagi ette tulnud, ei saa ka kunagi tulema. Marjaska polnud üldse mehel, ei ole seda praegugi mitte.

Marjaska oli väikse, armetu plekisepa, ilutu tütar. Väliselt täitsa juudiplika, aga kõnes peaaegu puhas eestlane. Ta ei teinud tööd, armastas kuskil tuttavale väraval mitte omast soost linnakese keskmisest ja alamast klassist omavanuste tüdrukutega tõlledada, nende juures igapäevaseid külastäike teha, käia uudiseid korjamas ja poetamas ja muidu oma elavale loomule ning väledale keelele väljendust otsimas.

Teda salliti, kus ta käis. Neil käikudel oli ta ettevaatlik, pääletükkimatu, ei valinud paraaduksi ega otsinud paraadseltskonda. Ta võis, kui teda tähele ei tahetud panna, hilju ära minna, et teinekord jälle tulla, lootes siis külastatava poolt tähelepanelikumat tuju ning armulikumat vastuvõttu.

Kui „sõbrannad“ parki jalutama läksid või poistega olid, siis Marjaskat seas ei olnud: ta seisis aia taga, või kadus ära.

Oma rahvaga tal soojemaid suhteid ei olnud. Ta võis juudi pulmadest osa võtta, kuhu ikka terve linna Israeli sugu kokku kuulus; võis seda palju suurema õigusegagi, kui ristiinimeste pulmadest-pidudest, kus ta ainult aknataguse või lävelähedase kohaga pidi leppima. Võis ka ning pidigi omad rahvuslikud pühad ja kombed kaasa tegema. Aga ta ei jätnud ka jõuluõhtul Lutheri kiriku läve ümber kärsitumalt tammumast ning uudishimulikult oreli poole kuulatamast; sisse astuda ta ei julgenud. Samuti ei jätnud ta lihavõtte öösel Vene kiriku esises rahvamurrus sõelumast ning tuttavatele nagu tegemast, nagu oleks temalgi värvitud muna taskus ning nagu oleks temagi justjust Kristuse ülestõusmise märgiks ligimestelt suuandmised vastu võtnud.

Teda ei paelunud oma ilm, teda tõmbas siit välja, ilma, et keegi omadest oleks lükanud.

Nõnda ei olnud tal oma rahva poistega lähemat tegemist, ehk küll tavaliselt pikapäale iga juudiplika mehele sai, oma linna või naaberlinna, sest juut hoiab oma poole ning juut hoiab oma.

Veel vähem tegemist oli tal teisest rahvusest poisterahvaga. Kui viimastest mõni vähevalivam püüdiski talle läheneda, siis nägi

ta varsti, et Marjaska oma välise lubavuse juures siiski sarnasel viisil ligipääsmatu oli, ning jättis ta rahule.

Hoolimata sellest, et ta ristiinimeste seas paaria osaga pidi leppima ning igapidi kahe ilma vahele jäi, oli ta ikka lõbus, liikvel ning jutukas.

Aga aastas kord olid Marjaskal^o hiilgepäevad. Siis oodati teda paljudes majades. Siis oli tal sõbrannasid hulk. See oli nimelt juutide paasapühal. Siis rändas Marjaska säravana mööda linna ja tassis, nõnda palju kui iganes võimalik kodust näpata, sõbrannadele matskeid.

TÄDI SIMSON.

Sama tuttav kui linnapää ja vajaline kui ämmaemand, oli tädi Simson, keda hüüti vahel ka madamiks.

Ei läinud mööda ühtki suuremat pulma, kihluspidu, matust, hõbepulma, juubelit, väljanäitust ega pritsimeeste aastapidu ilma tädi Simsonita.

Ta kutsuti juba varakult, mitu päeva enne sarnaste suurpäevade lähenemist kohale. Teda tarvitasid kõik seltskondlikud kihid, kui neil vaja oli laialt elada. Ka kõige kehvem tahtis kord elus linnarahva ees hiilgada. Kes seda aga mitte ei jaksanud, selle seisukord oli juba nii lootusetu, et sellest kõneldagi ei maksa.

Tädi Simsonil oli kõige parema koka ning kõige tublima virtina kuulsus, ta oskas keeta, praadida, garneerida, serveerida, korraldada, käsutada j. n. e.

Suurpäevade vaheaegadel elas ta oma tavalisi elatanud lesenaise kehvi päivi, muretsedes päätoidust, kehakatet ja kooliharidust oma kahele lapsele, ühe ning teise väiksetasulise pesemise, kudumise ja paikamise tööga.

Kust ta oma kulinaarsed kunstid saanud, jäi teadmata. Kas ta tõepoolest kõigeparemm kokk oli, ei ole võimalik päd panti-

panevalt kinnitada. Aga et ta midagi ära ei rikkunud, seda kinnitasid kõik peenemad prouad, kes peenemate toitude valmistamist ise asjatundlikult kaasa juhatasid. Ja et ta tubli virtin oli, see on väljaspool iga-sugu kahtlust, seda võis lugeda juba ta näost ning tegumoest.

Ta oli väsimatult jalgel ning tusedu-sest hoolimata väle, kõigis oma toimetustes ja juhtimistes meelekindel ja järelandmatu. Vilunud, kogenud kaptenina juhtis ta alati oma menüü-lodja kõigist põhja- ning ära-kõrbemise, vähe-ning ülekerkimise, jahtumise ja liigpalavuse, alla-ning ülesoolamise häda-ohtudest läbi. Tal olid ka teada ning käe-pärast sooda salajased omadused ja vürtside imetegevad võimud, millega juhtunud äpardused tundmatuks tehti.

Pääasi, mis tädi Simsoni nii otsitavaks tegi, oli tema sobiv, igasugu nõudmiste ja häälmeelel nähtavusega kokkukõlla tüüriv loomus ning üldine pehme, tädilik olemine.

Ta oskas peenema maja köögis saksa-keelt kõneleda ja end väga kombelikult her-raste ja jumala meelepäraselt ülalpidada; võis vähem peenemas köögis sõnu ning lau-sekesi poetada, mis oma varjatud ja ise-moodi pikantsusega juuresolijaile väga meel-disid; ning võis näiteks pritsimeeste pras-singutel kõik oma lugematuist olengutest kogutud varaga töötavad registrid lahti tõm-mata ja olla kui mees meeste seas.

Pritsimeeste aastapidusid peeti suvel, põllumeeste seltsi aias, ning siis, hilja öösel, paberist laternate viimase põlemisheitluse valgusel ja mõninga tõrviku kumamisel, pikade korratute söömalaudade ümber kogunud viimaste vahvate võtjate hulgas nähti tädi Simsoni, lihavad, üle küünarnukkide paljad käsivarred laual, nende vahel lauale valgunud rindade punnad ja kolmekordsele lõuale toetaval, punetaval naerunäol lai suu, mis pareeris igalt poolt lendlevad varjamatud ütlushed ja saatis vastu samasuguseid.

Nähti. — Kes seda nägi? Vahvad võtjad vaikisid. Voorus ei käinud mitte öösiti aia taga piilumas. Publikum nägi tädi Simsoni alles teisel päeval, tema tavalise vaga lesenaise palgega.

Aga igakord, kui tänaval tädi Simsoni silmati, kihvatas silmajate südames ärev lootus: ehk on jälle midagi kusagil tulemas!

TUTU JA ZUPSMANN.

Vaikse vaimuhaige Juku, kes igal pool sõnakuulelikult puid raius ning vett kandis ja keda tihti palga asemel minema aeti, ning lolli Liisu kõrval, kes miski töö pääle ei kõlvanud, väikse vihastamise puhul turt-sus ja sülitas, suurema puhul oma teist palet paljastas, olid linnakese põlisteks nalja-numbriteks Tutu ja Zupsmann.

Tutu oli suure kasvuga, punase, tervisest kumava näoga, sasis habemega, lahtise karvase rinnaga, suurte käekolakatega, mida ta kunagi nende ettemääratud sihis ei tarvitanud, ei kasulikuks tööks ega lõõmiseks, alati räbalas, saabastest väljatrotsivate varvastega ning ikka lõbusas tujus.

Muret ta ei tunnud. Elas tänaval, turul, trahteris ja õllepoodides. Kerjas kopi-kaid ning mangus viina ja sai sedaviisi päris priskesti läbi, sest ta sünnitas publikumile lõbu. Lõbu seisis selles, et peeti naljakaks teda näha, klaasi viina eest tõngata ja mõnede vähe vaimukulutavate tempude kaasaitajaks ning täidesaatjaks kasutada.

Nii läkitas teda kord üks rätsepp oma sõpradega kaassõbrale nurgaadvokaadile selle pulmahommikuks kingitust viima. Kingituseks, mida anonüümilt toimetati, oli üheksakordselt paberisse mähitud keedupott ja selle

sees hunik midagi, mis parem ütlemata jäägu. Tükk tehti ära ja hoobeldi sellega sama päeva õhtul kõrtsis ning naerdi selle üle mitu aastat järele.

Teinekord, siis kui linnakesse esimene meeste peleriin ilmus, pani kaupluste sellikond oma meelevalduse selle halbi riide vastu Tutu abil toime. Esimene sarnase imeriide kandja oli üks noor kingsepp, laisk mees, kes töö asemel armastas laulukoori juhatada ja end ilusaks meheks pidas; ta kandis ka kõva kübarat; teised tema sarnased kandsid nokaga mütsi. Sellid pidasid nõu kokku, tegid korjanduse, muretsesid kuskilt ühe odava peleriini ja lössis kõva, panid peleriini Tutu õlgadele, kübara pähe ning lasksid ta lahti väikse maksu eest mitu päeva järjestikku päänavaile ja pargis jalutama. Oli kevadine aeg ning jalutajaid rohkesti. Üllatus ja lõbu ülelinnaline. Sellikond tõusis publikumi silmis ja Tutugi tundis end pühapäevasemana. Enesestki mõista jõi ta varsti oma uue kostüümi maha.

Tutu võistlejaks oli Zupsmann, õpetaja ristipoeg. Kõneles saksakeelt ning sai seetõttu algusaastail bürgeritelt kopikaid korralikult. Aeg läks, Zupsmann ei osanud enam uusi sisemisi haigusi kerjamise vabanduseks välja mõelda ja bürgerite käed jäid kidsiks. Peagi kustus see kena komme. Alama rahva juures tal aga ei vedanud. Kõrtsides ei olnud tal pooltki seda edu, mis Tutul.

Tutu oli täismees, Zupsmann aga kõhn poisiklõnn, alati tilkuva sinise ninaga, rind kõssis, ja naljakas ei olnud ta sugugi. Täieline parasiit.

Õpetaja, oma ristiisa juure läks ta ainult kõige püstimas hädas, mis sundis unustama eelmise käigu puhul ärakannatatud noomisvalingud ning patustpöõrmise tunnid. Keerles enne tundide kaupa õpetaja maja ümber, võttis lõpuks südame rindu, astus sisse ning kadus sinna veel kauemaks kui eelmine kord. Välja tulles oli ta näost üleni punane, taskus aga peotäis äranäpistatud sigariotsi ja tillukene hõberaha.

Sellest aga ei elata. Zupsmann rändas laia maailma.

Tutul oli seitsaadik veel lahedam, kunni surmatunnini.

PAAR.

Vähe kõnnib inimesi W. linna pargis, Eriti vähe äripäivil ja halbadel aasta-aegadel, mil harv park ja madalad pilved sünge järve kohal otse loodud enesetapjate meelejahutuseks.

Aga proua Mattsoni ja Uurijat võis säälnäha alati. Proua moodsalt riides, Uurija keebis, talvel mustas kuldnööbilises sinelis. On meele sööbunud see paar, lõpmata jalu-tamas, ja lehtedetu park täis peent, lootusetut sügisvihma.

Proua, veinikaupmees Mattsoni naisena, ja Uurija, oma ametliku seisukorra tõttu, kuulusid mõlemad kõrgemasse seltskonda ning olid muulased.

Proua oli üle kolmekümne, täidlane, lastetu, käis sagedasti pidudel ja oli kõige ekstravagantsem daam linnakeses, puuderdas, minkis ennast ja värvis omi juukseid. Ta söandas oma juuste värvi aegajalt isegi muuta, pannes ei millegiks terve linna nais-seltskonna piinlikult jälgivaid pilke ja halvakspanevat imestust.

Temast kõneldi ammu halvasti, küll ei midagi kindlat, seda enam riivavalt; taheti uskuda ja usuti, et temas kõlbust ei ole. Et midagi kindlat ette polnud tuua, siis püsis see arvamine seda visamalt.

Arvamine võttis hoogu, pilkude ristlemine tihenes ja luuramised teravnesid, kui vahekord proua ja Uuriija vahel nähtavaks sai. Vahekorrast ei teatud muud, kui seda, mis nähti. Nähti aga seda paari alati koos, nii pidudel kui pargis. Ja Uuriija oli prouast noorem.

Mattsonid elasid aga isekeskis väga hästi. Veinikauplus asus alumisel korral, elukorter ülemisel. Ühendust peeti kodu-telefoniga (see oli ainus telefon linnas, hobusepostijaamas asuv aparaat teenis ainult ümberkaudseid mõisaid). Siin oli nüüd publikumil kauplusse juhtudes võimalik päält kuulda, kuis Mattson oma naist telefoni kaudu kõige õrnemate nimetustega kõnetas.

Publikumil oli ka võimalus alati näha paari kõndimas, pargis ja tänavatelgi. Mõistatus täieline. Seltskond oli nõutu. Uurimised ja luuramised ei toonud midagi valgele. Ja kuidas nad võisidki midagi anda, kui Uuriija oli ise elukutseline uurija, ringkonnakohtu uurija! Aga komblus nõudis oma. Hüvitust oli tarvis.

Mattsonitega ühes majas elas peenem kingseppmeister Saksenberg oma lihava emandaga ning suure perega. Proua Saksenberg oli nii kardetava naabruse tõttu oma laste tuleviku pärast väga mures.

Kord pani proua Saksenberg tähele, et tema ja proua Mattsoni kukk kaklevad ning proua Mattsoni kukk on tema omast üle.

Järgmisel turupäeval ostis proua Saksenberg uue, tugevama kuke, ning lähemal kukkede kakelusel lõi seesinane proua Mattsoni kuke surnuks. Proua Mattson ei jätnud ka võlgu, vaid muretses veel tugevama kuke ja nüüd oli paari päeva pärast proua Saksenbergi kukk surmalaps. Proua Saksenbergi ja tema kohvikonna vihal polnud piiri. Süüta kukkede tapmine oleks veel edasi kestnud, isegi kohtusse ähvardas asi minna — advokaadid olid juba märgitud — kui mitte mehed poleks vahele astunud ja loo lõpetanud. Kombulus aga jäigi hüvituseeta.

Linn pidi endiselt päält vaatama, kuidas proua Mattson Uurijaga jalutab.

Olin vahepeäl asunud teise linna. Mõne aja pärast nägin sääl Uurijat. Kohtasin teda mitu korda, ta oli nüüd siin ametis.

Kui aga pühadeks W-sse sõitsin, siis kõndisid pargis jällegi proua Mattson ja Uuriija.

VÕITJA.

Harva näed sarnaseid sihvakaid, natuke nonchalantselt loogas, siiski igal sammul oma sõjaväelist päritolemust säiliva figuuriga ohvitseere kui oli Soltanovski, kreisiülema noorem abiline. Juba tema nimes kõlastus kokku tema kuju vibalikkus ning energilikkus. Enamasti kohtad neid omadusi lahus, näed emba-kumba kas ainult solta-sid või ski-sid.

Soltanovskil oli alati laitmatu sinikasroheline munder. Ta kandis pehmeid, väikesevõitu, otsadega vähe hooletult allapoole hoiduvaid vurre. Oli alles hiljuti linnakesse ilmunud ja tõmbas kohe kõikide tähelepanu enese pääle.

Tema oli see, kes sügisesel lillepidul kõrgima preilidest, neiu Tuvicku, galantse käesangaga seltsimaja aiast saali tantsule talutas, jättes kohalikud kavaleerid kadetsema ja alamate neidudega meelt lahutama. Tema oli ka see, kel ainumas õnn osaks sai kunstlauljannat Jumbot pärast etendust koju saata.

Enne viimase sündmuse ärajutustamist peame vähe kaugemalt, minevikust pääle hakkama.

W. linn pani toime vahel ka laulumängusid. See oli siis, kui praegune lühipaks

pangadirektor Maason alles aktsiisivalitsuses kirjutajana oma karjääri algas ning veel ei olnud tõusnud saunaomaniku väimeheks ega enama jao seltside presidendiks. Maasonil ei olnud küll muusikalist kõrva, aga seda kangem tahtmine oma linna teistest linnadest mitte maha jätta ja ta hoidis pääd ikka ühe kõrva pääle viltu. Nõnda siis tehti aeg-ajalt laulumängu: „Jlumäe piimatüdrukut“, „Mängumehe laule“ ja „Seisuste vaheseinu.“

Kord tahtis Maason oma kohalikkudest asjaarmastajatest trupiga õige kõrget lendu teha — ta oli just viis rubla kuus palgakõrgendust saanud ja heitis pilke sauna poole. Telliti T. linnast näitlejanna Priscilla ning teisest T. linnast kunstlauljanna Jumbo laulumängus pääosi etendama. Priscillal polnud küll suuremat häält, aga ta mängis väga vahvasti ja ennenagemata tuiselt. Jumbo, sellevastu, seisis rohkem ühe koha pääl, kõhtu kahe ristis käega sissepoole vajutades ja laulis ennekuulmatuid tremoolosid, pilgutas virgalt omi musti ripsmeid ning liigutas pisarateni. Pääle selle, oli ta Priscillast hulga noorem ja ümarikum ning võlus meespoolse publikumi silmapilkselt. Et mehed Jumbot jumaldasid, siis harastasid naised Priscillat ja terve linn lagunes kahte laagrisse. Priscilla ja Jumbo sõitsid ära, aga laagrid püsisid vaenus veel tüki aega.

Mõne aasta pärast, kui seltskonna silmapiirile kerkis uus täht, rätsepp Prigu, tehti jälle laulumängu. Seekord aga, tagasti silmas pidades majade rahu, kutsuti ainult üks primadonna, preili Jumbo. Valiti tükk, mis pidi olema nii väga ilus ja selles ei olnud paraku Priscilla jaoks osa.

Soltanovski oli alles hiljuti linnakesse ilmunud, kavaleerkonda rikastama. Kavaleerkonna tähtsamad edustajad olid: kohtukirjutaja Näiss, paljaspää, jässakas, liikuv ülekolmekümmeline; rentei ametnik Karts, pilusilmadega, valgevurruline karskusseltsi president ja salajane viinavõtja; eraadvokaat Karee, küll naisemees, aga väledam kavaleeridest; Dresdeni rätsepa-akadeemia lõpetanud linnakese peeneim nõelatööstur Alvin Borg; kooliõpetaja Vongi, ihnus vanapoiss, kes otsustavamatel momentidel, kus raha tuli välja panna, mängust välja langes; raamatukaupluse sell Nuudersell; Tennisson ja Co. rauakaupluse vanem sell Jaska, kes iga kuu sünnipäeva pidas ja seepärast väga naljakas oli j. m. t. Soltanovskit, kui muulast ja kõrgemasse (mitte kõige kõrgemasse) seltskonda kuuluvat, loeteldud kildkond enese hulka ei lugenud.

Lauljanna tuli. Sensatsioon oli jällegi kõige kõrgeim ning nauding ülim. Üksmeel valitses terves publikumis. Soltanovski istus omal seaduse ja kombe järele määratud au-priiplatsil, esimeses reas. Kavaleerkond

kihas ärarääkimata ootuses, mil tuleb tants ja millal ning kellel saab see au ning õnn osaks preili Jumboga peeneimat juttu rääkida ning teda üle saali küünlarasva-parketi tantsitada kuningliku valsi nõiduslikkude helinate sulaval saatel.

Laulumäng lõppes. Soltanovski tõusis esimesena istmelt, astus kannukseid täristades lava ning esimese rea vahelt läbi ning kadus lavale viiva ukse kaudu. Vähe aja pärast nägid mainitud uksele kiilunud kavalleerid, kuis Soltanovski preili Jumbole mantli ümber heitis, tema kaenlasse võttis ning tagaukse all ootavale voorimehele talutas.

Julmalt lõppes ilus unenägu. Laulumängusid ei teinud linn enam kümnel aastal. Soltanovski püsis äravõitmatuna südamesööjana mitu aastat, oma ärareisimise päevani.

REVOLUTSIOON.

Ajalehti linnas ei olnud. Nende aset täitsid igahommikune saianaine ja piimamees. Esimene muretses linnauudiseid, teine sõnumeid lähemast ümbrusest. Kaugema ilmaga pidasid ühendust kuulujutud. Ning need olid kõige mõjuvamad.

Nii tekkis 1905. aasta sügisel äkki paanika — mustsada tuleb! Mis tuleb, kes tuleb, ei teatud, oli ainult teada, et tuleb ida poolt. Ja veeresid pagulaste perekondade ja varanduse koormad linna. Võõras-temaja ning herrastemajad täitusid mõisnikest ja valitsejaist, hantvärgid ning aramad talunikud asusid madalamate kodanikkude juure, pajatades neile ammu unustatuile veresugulusest ja väga keerulisist hõimluse astmeist. Paanika kadus nagu ta tekkinudki, koormad veeresid koju poole tagasi. Uus kuulujutt võis jälle hakata sündima, võrsu- ma ning tegutsema.

Revolutsiooni- ja streigiliikumine kajastus siin ainult kahe poliitilise koosoleku näol seltsimajas. Üks peeti omal jõul, teise puhul sõitis väljastpoolt paar kõnelejat; ühele karjus põrand „maha“, teisele hüüti galeriilt „kos väits ja vereanum.“ Kui veel mõned purjus nekrutite öösised marseljeesid juure lugeda, siis arvati W. linna osa suures ajaloopöördes etendatud.

Kuid lähenes 12. detsember. Käärimine algas linnakooli vanemas klassis. Asja eestvedajad olid Oktoober, Morel ja veel viis-kuus poissi. Tehti mõned kogumised linna servale, leivategija poja tuppa. Siin pidas Oktoober sütitava kõne, võrreldes vandeseltslasi kuraditega, vastaseid inglitega, esimesed pidid teisi ära võitma. Või oli see võrdlus ümberpööratud, aga kõik koosolijad ennustasid võidu enestele.

Saadi siiski umbusklikuks ja arvati, et kogumiskohti peab vahetama. Järgmine ja ühtlasi otsustav koosolek peeti järve jääl, uisuteest eemal, siin kinnitati veel vastastikku teine teist, agiteeriti kahtlejate kallal ning määrati kindlaks päev ja tund.

12. detsembri teisel, inspektori enese tunnil tõusis üks üles ja esitas inspektorile kirjalikult nõudmised, need sisaldasid järgmist:

1. Üks tund nädalas eestikeelt maksuta.
2. Üks tund nädalas saksakeelt maksu eest.
3. Hommikupalve jäägu ära.
4. Sennine usuõpetaja lahkugu ja an- tagu uus parem.

Olgu klambrites öeldud, et usuõpetusest väga ei hoolitudki, Oktoober, Morel ja 5—6 lähemat olid puhtad ateistid, kuid viimase punkti surus läbi musterkoolipoiss Punnsohn, kes see eest nõudmiste lehe esitamise enese

päale lubas võtta ; lepiti selle punktiga ainult seepärast, et teda võis tarvitada söödaks laiematele hulkadele, sest sennine usuõpetaja, endine vallakooli koolmeister, ei meeldinud kellegile oma kiusliku iseloomu ja rumaluse pärast. Näituseks võrdles ta Jumala olemist W. linna järve olemasoluga, et: „kas sa näed praegu W. järve (küsitav ei võinud tol momendil kuidagi järve näha, aknad olid teisele poole) — noh näed, ei näe järve, aga ta on siiski olemas — nii on ka Jumalaga, teda ei nähta, aga ta on siiski olemas.“ Kui poiss vastas, et ta järve pääl ise liugu on käinud laskmas, Jumala pääl aga mitte, siis sai ta see eest 2.

Nõudmiste täitmise lubamist nõuti silmapilk. Et see ei sündinud, siis tormasid ninamehed ees klassist välja, andsid alamatele klassidele üle läve teada, et on streik ja enne kooli ei tule, kui pärast jõulu. Enamik poisse, eriti alamatest klassidest, kuulas sõna, klassidesse jäid ainult mammapojad ja kadakad. Koolitöö oli seks päevaks otsas.

Terve õhtupooliku korjati pargis ja kortereid mööda allkirju, et enne kooli ei tule, kui pärast jõulu. Allkirjad saadi valdavalt enamikult.

Järgmisel päeval oli laat. Inspektor kuulutas selle päeva, vastu harilikku kommet, priiks ja andis teada vanematele ja eestkostjatele, et järgmisel, 14-dal olgu kõik koolis.

14-da hommikul viidi just koolivärvate juure vahtideks ja nõrgausuliste tagasitõrjumiseks säetud vandeseltslaste nina alt üks- haaval poisse sisse, mööda vilksatasid aina kolmikud ja kolmikud: ühel pool poiss, teisel pool vemmalkapp ning keskel vanem. Sarnase vägivalla vastu ei oldud ettevalmistatud, ei olnud siin ka midagi parata.

Streik äpardas täielikult. Oktoober ja Morel heideti koolist välja — esimesest sai hiljem junkur, teisest koolmeister —, neljale poisile määrati pikem koolist ärajäämine, mis hiljem trahvialuste palvete tõttu kaheni nädalani lühendati, ja linn võis jälle kergendatult hingata, tänu inspektori targale poliitikale.

Streik äpardas, aga revolutsioon õnnestas: nõudmised täideti päale ühe — hommikupalve ärajäämise.

IGAVENE KOSILANE.

Renteiametnik Peeter Pokka langes alataasa ühest kosingust teise. Nende langesmiste vahel jõi ta rängasti, joomingute vahel töötas ta jälle kangesti, kunni jälle kosima kukkus, korvi sai, jooma hakkas ning paralleelselt tööd tegi — vahetpidamata, kulu- tades nõnda omad noormehe aastad ning hää osa meheeast.

Linnakese kõrgemasse kihti kuulus ka üks eesti kannust võrsunud ja kannuks ka jäänud linakaupmees, kes end häameelega kõrgemasse kasti poleks lügenudki — pilkamiste ja anekdootide pärast, mis talle osaks langesid, tema puuduliku saksakeele pärast —, aga tal oli naine, kel olid kõrgemad ideaalid ning viis tütart.

Tütarde pääle heitis oma silma ka Peeter Pokka, keskmise kihi liige. Ta verbis tükk aega kõige vanema ümber. Sai seisustevahe- seinalise korvi ning torkus jooma ja öid üle- val olema. Veetis aga sellepääle vaatamata omad seaduslikud tunnid renteis, puldi taga, kange teeklaas ees, pää naelu ja arve täis, suits suunurgas, ja täitis täpipäält omi ametikohuseid, kandes hoiuraamatuisse võre ta- gant sirutuvaid mustapäeva rublasid ja müües koolipoistele kopikalisi hoiumarke.

Juues ja eksimatult-vääramatult tööd tehes, kulus aeg kunni korviandja pulmapäevani, mis Pokkale rea eriti kõvu joominguid põhjustas, mitte pulmalauas.

Linakaupmehe järgmine tütar kerkis kosimis-ealiseks ja Pokka hakkas jälle pääle. Tekkis uus romaan, mis õieti ainult Pokkale oli romaaniks, sest teine päätegelane vanemast õest hüljatud ja älamast soost kavalleeriga kaasa ei teinud. Vastne kosing lõppes nagu esimenegi. Pokkat lükati jälle vahepääl nõrgenenud joominguid süvendama. Tema tööproduksioon ei kannatanud selle all mitte.

Teise tütreaga kordus see, mis eelmisega, ta tegi hää partii. Pokka tegi omaette kanged joomaajad, mis ilma vaheaegadeta hommikusteks pulditagusteks kange tee joomisteks üle läksid, ning järgmine tütar võis hakata silmapaistma.

Pokkal äpardas jällegi. Linakaupmehe majas peeti jälle pulmi. Tehti hääd partiid kolmandale tütrele. Tehti neljandale ja viiendale. Viimaste juures ei ulatanud Pokka kosimised tema südamest enam väljagi, seda enam võtsid ulatavuse poolest juure tema ahastuste viinasurmad. Muutumatuks jäi ainult ennelõunane töö, teeklaas ja tossav suits.

Kui viies juba mehel ning see sündmus Pokka poolt nõuetekohaselt likvideeritud, tuli tema ellu imelik, võõras ajajärk. Perekond, kelle rõõmud talle aastate jooksul nii ligi-

dasteks saanud, oli läbivalutatud. Pokka seisis teelahkmel — mis põhjusel nüüd juua? kelle pärast nüüd töösse mattuda ja lootusi kaotada?

Ka linnakese kõige kõrgemal kihil oli oma linakaupmees ning sellel hulk tütreid, kõrgesti koolitatuid ja väga kinniseid. Pokkal nendega tutvust ei võinudki olla. Liigkõrged olid seisuste vaheseinad.

Pokka tellis üheks suviseks varahommikuks kohalise orkestri mainitud linakaupmehe maja akna alla serenaadi mängima. Mängiti koraal „Ärgake nüüd vahid hüüdvad“, valss: „Sei nicht böse“ ja marss: „Doppeladler.“ Pokka ise seisis eemal, aga selle võrra, et preili — missugune, ei olnud kindlasti teada — teda akna eesriide tagant näha oleks võinud, kui ta oleks tahtnud eesriiet salakesi kõrvale nihutada.

Vaevalt sai orkester oma töö lõpetada, kui Pokka üle suur hoog tuli. Ta ei läbenud äragi oodata, kas eesriie vähekeese nihkub, või avatakse koguni aken. Ta jooksis otseteed jooma.

Isa tuli linna ja viis Pokka koju.

Pärast paari viinata ja töötä mööda saadetud nädalat suri Peeter Pokka ära.

VOORIMEES SOOBAK.

W. ja T. vahel oli ammu raudteeühendus olemas, aga selle kõrval pidasid nende kahe linna vahel ühendust mööda üleseitsmekümneverstalist maanteed voorimehed Soobak, Tolga ja Nikland.

W. voorimehed ei viinud T.-sse inimesi, asju ja kirju mitte rutem kui raudtee, ometi oli neil tööd küllalt. Põhjus: raudteel maksis sõit, kolmandas klassis, üks rubla üheksakümmend seitse kopikat — voorimees võttis ainult üks rubla; sõit oli temaga küll vaevaline — vahel kaheksa inimest pääl ja veel pakid ning kastid, üksainumas hobusehing ees ja reis öösel — aga sõit sai tehtud. Kirja eest võttis voorimees viis kopikat, ametlik post seitse, ja viis selle sama ruttu pärale kui viimanegi, kui just sõit parajasti käsil oli, ainult vähe hädasohtlik oli postivedu voorimehele, sest oli keelatud riigi-postiga võistelda.

Seda ühendusvahendit oli W. linn väga visa alalhoidma. Raudtee töötas juba aastakümneid, aga voorimeestest publikum ei loobunud — kunni lõpuks voorimehed pika pääle ise ära kulusid ja aegade muutuse tõttu selle põlise ameti jätkajaid enam ei leidunud. Kõige kauem pidas vastu vana Soobak.

Soobak oli alati vana, välimuse järgi 60—70 vahel. Oli oma surnud venna arvu-rikka perekonna võõrmünder ja toitja. Pime vennanaine käis temaga õige karmilt ümber. Ka vennalastel näis tema pääle olevat mingi õigus. Kui ta kord aru oleks tahtnud pidada, mitmel vennalapsel ja lapselapsel tema pääle oma õigus oli, ta ei oleks seda arvu nii ruttu kokkugi osanud võtta: kord oli pere kõik majas koos, kord osa ilma mööda laiali, kord mõni vennatütar mehel, siis jälle lesk, siis uuesti mehel; kord ilmus äkki mõni vennapoeg koju puhkama, siis kadus ta jälle ära. Soobak sarnase arvestamisega oma pääd ei murdnudki, vaid tegi mis vaja ning oli erapooletuks isaks ja hoolitsejaks nii inimeselapsele kui omale hobusele, kätteusaldatud pakkidele ning kirjadele.

Viimased ei teeninud seda küll kuidagi ära: tuli ju kirjade pärast sageli terve suur T. risti-põigiti läbi tallata ning algusaastail, kui linn veel võõrapoolne, palju asjata otsida — aga kakskümmend kirja tõid sisse sama palju kui üks tihtipääle üleviiepuudaline reisija ning olid ometi seejuures hobusele sulgkerged. Omast jalavaevast Soobak ei hoolinud, käis poole teed V-st T-sse hobuse kõrval jala, kui reisijaid palju või tee halb. Ning tee oli vähemalt pool aastat ikka halb. Soobak oli omade jalgade pääle isegi uhke ja kinnitas, kui passasiiri viinapudel temagi huulte servale ulatus, et

tema samuti ümber maakera jala ära oleks võinud käia, kui too Rengarten, kelle reisikirju tol ajal T. linnas kõvasti loeti.

Suvel vankriga, millel kumm pääl ja mida hüüti kibitkaks, talvel samuti kummitatud reega, algas korrapäraselt reis kaks kord nädalas. Kibitka sõitis linna serval asuvast õuest õõtsudes välja, vanamees kõrval, punakashalli habet küürule vastukaaluks poolpüsti ees hoides ja energiliselt võpatelles. Kibitka liikus ja peatas, peatas ja liikus, kogus reisijaid ja pakke, kunni jõudis linna teisele servale. Siin istus vanameeski pääle ning sõit läks T. poole lahti. Metsadest läbi, kõrtsidest mööda, mägedest üles, paar hobusesöötmist, ja teisel hommikul oldi korralikult T-s. Peatus ikka ühes ja samas sissesõiduhoovis, käigud adressaate ot-simas ja uusi saadetusi korjamas, öö magatud kibitkas, teisel hommikul sama hoovõtmine, mis W-ski ning sõit tagasi.

Ei lõppenud hobune, ei kippunud teeröövlid kallale, ega juhtunud suuremat häda veoriistadega. Issanda inglid ise hoidsid ja saatsid vana Soobakut.

RUURIK ERLER.

Linnakooli inspektor Nohu, venekeeleõpetaja Bulba ja rehkenduseõpetaja Peni kasvandikkude seas oli nii mõnigi tähelepanuväärt poiss. Pabulatest kunni naislemisealisteni, linna mammapoegadest kunni sarnasteni maajõududeni, kellest üks trapeetsil kiikudes ja ülihoogu võttes pääga vastu lage lendas, laekrohvist päälae suuruse tüki maha virutas ja terve pääga alla tuli, — ja teine, vurrukas mees, kellele koolivend rusikaga hoobi vastu otsaesist valas, et lööja rusika sõrmekontidelt nahk maraskile rullus, löödu otsaesine aga veata jäi.

Sarnaste hirmutiste kõrval oli küllalt ka kleenukesi, linnavõsukesti, kellest mõni terve klassi ja naaberklasside pilkealuseks sai, nagu üks, keda mitte kunagi tema oma nimega ei nimetatud, vaid tema keigarliku õe nimega. Ning põlised isturid, nagu habemearaja poeg, keda pärast teistkordset alama klassi alamasse jakku istuma jäämist vastu seaduses nõutud korda mitte koolist välja ei visatud, vaid kolmandakski aastaks jäeti, sest ta oskas meisterlikult kooli marsinguil trummi lüüa. Sarnast põristamist ei olnud isegi paradeerivatel pritsimeestel. Ja sõjaväge, pääle kolme konvoisoldati, linnas ei olnudki.

Oli mitmesuguseid. Aga Ruurik Erler oli ainus. Temas oli toda pään ning rusikat, temas oli ka kleenukest.

Ruurik oli verepoolest miski segu. Isa politsei sekretäär, ema närvihaige, kes tänavail väga ruttas ja oma ärritatud oleku ning pungis silmadega vastujuhtuvatele lastele hirmu sisendas. Ka vanemal tütrele oli kõigi tundemärkide järele ema saatus ees.

Ruurik oli, nagu kõik küüarakad, väike, kuid õige pikkade jalgadega, suure kongus ninaga, suurte mustade silmade ja naermisel kohutavalt laia suu ning sügavalt kipras näoga. Ta ei saanud r tähte öelda, see tuli tema suust suurte takistuste ning raginaga. Ometi oli tema nimes tervelt neli r-i.

Ta oli üks julgematest poistest koolis. Kui teised kopikaid kokku panid, et kooliteenrile, vanale kurjale Grigoorile, pakki paberosse osta, et see neid laupäeva õhtupoolikul laseks kooliõpetajate tuppa shur-naalist numbreid vaatama, siis hiilis Ruurik igal ajal sinna tuppa ja vaatas numbrid ära, ka teistele — omal olid tal enamasti kahed.

Tal oli üle kooli kõige suurema südamega poisi kuulsus. Vähe oli poisse klassis, kellega ta kauemat aega hästi sobis. Ta oli jõhker. Teda kardeti tema hirmsas vihas. Iseäranis koledaks võis ta saada, kui teda tagant küüru pihta löödi. Siis jäi sedamaid terve klass vaikseks. Lööja ja lähemal seisjad taandusid kaugele ning silmapilkselt

välkus Ruuriku peos lahtine taskunuga, või ta päästis vöölt nahkrihma ja tormas kallale, rihma pandlatust otsast peos hoides ja pandlaga pää kohal vuhistades, või virutas millega juhtus, või katsus omade pikkade jalgadega kurjategijale kubemesse trehvata.

Aga poisikesed unustasid varstigi. Neid avatles jälle teda nokkida tema r-i pärast, tema ema või tema kongus nina pärast ja neid just kui kiusati jälle küüru pihta lööma. Ning Ruuriku veri ei saanud kauaks puhkama jääda. Teda paisati jälle metsikushoogudesse.

Kaua ta selles koolis ei käinud. Isa viis ta kuhugi mujale linna, sest ka kodus ei annud ega saanud ta rahu.

Ruurik on nüüd juba ammu surnud. Tema suur süda oli talle lõpuks liig rängaks kanda läinud. Ta tegi enesele ise otsa.

ÕED HAABERKANDID.

Üks pikk ja ülearu sirge. Teine lühike madalate jalgadega. Mõlemad tuimade, elutumate nägudega, kehvalt riides ja vana nurgaadvokaat Haaberkandi tütrede. Nurgaadvokaate oli W-s mitu ja nooremaid, väledamaid, era- ning vannutatud advokaatidest kõnelemata, nii et Haaberkanti täiesti üleauseks peeti, ja imestati, kuidas niisugune ära saab elada. Juhtus siiski mõni kaugelmaa metsatagune, samasugune tarbetu, halvaks pidava imestuse alune Haaberkanti tarvitama. Sarnased kliendid aga publikumi sümpaatiad selle perekonna vastu ei tõstnud ja preilidele oli juba sündimise juures määratud vanatüdrukus jäämine.

Sellest määramisest ei päästnud vaneimat õde päris korralikkude joontega nägugi — ainus niisuguste tütarlaste vara — ning just seepärast, et nägu selle inimese pääs. Noorem õde aga oli inetu.

Päris terved kehaliselt, omajagu haritudki, samasel määral nagu keskelt läbi iga teine seltskonna preili, küllaldaselt koolitatud selleks, et minna kuhugi suuremasse linna bonneks, müüjannaks või isegi seltsinaisterahvaks, kuid nad ei läinud kunagi kuhugi ära, ei teinud ka kodus mingit

tööd, vaid elasid ülesandele, mis seisis peigmehe ootamises.

Jalutasid hommikul, kõndisid keskpäeval ja tingimata õhtupoolikul ning õhtul. Ikka kahekesi, tummalt, korralikult, viisipäraliselt.

Noormehed neid tähele ei pannud, ei tänavail ega jõulupuu-ballil, mida peeti iga aasta keskmisel pühal „Vereini“ saalis ja kuhu ka neidki kutsuti, kui peenema keele poolest kõrgemasse, mitte kõige kõrgemasse, seltskonda kuuluvaid. Siin, kus peenemad poesellid ning mõningad korporandid kenamaid tüdrukuid vahutamiseni ja vähem kenamaid rahuloldavalt tantsutasid, istusid õed Haaberkandid kindlasti ja kõikumata omil kohtadel mämmade ning tädidega reas; ei puudunud aga ühelgi aastal jõulupuust.

Kes nendega harva tegemist tegid, olid koolipoisid: korjusid pargis tee äärde või pingi ümber trobikonda ja, kui parajasti õed omal jalutamisel nende kohale jõudsid, deklioneerisid poisid kooris venekeeli sarnaseid sõnu, mis iseloomustasid vanema õe pikkust ning üleliigset sirgust. Õed katsusid selle vastu abi otsida, pöörasid esiti isa poole, see aga laitis neile, seadusraamatut lahti löömata, niisuguse elementaarse protsessi ära. Ja poisid tüdinesid isegi peatselt sellest vähepakkuvast aseajaviitest.

Õed võisid rahulikult edasi jalutada, kunni kasvas uus pilkajate generatsioon.

Õed jalutaksid ehk veel tänapäev, kui mitte saatus vahele poleks seganud vanemate eriskummalise surma näol. Emand Haaberkant suri hommikul. Vanamees võttis kohe agarasti asjaajamised käsile, jooksis naabrite juure vananaisi pesema paluma ja meisterdas lautsigi valmis. Aga õhtul pillas kohvikännu maha ning heitis hinge.

KIMP ROOSE.

Vana, rendist elava patriitsi maja ruumikas, tolmu-katetest vabastatud perekonnamööblitega saalis oli ümberkaudsete mõisnikkude ja linnakese põliskodanikkude edustajate konverents.

Maa oli vaenlasest, terrorist ja ärevusest vabanenud, redusolijad ja sunniasumisteekonnalt äsja tagasitulnud võisid jälle vabalt hingata ning rahulikult omadesse päritud õigustesse ja valitsuskondadesse tagasi asetuda. Okkupatsiooniväed olid varsti linnale lähenemas. Konverents harutas kättejõudva ajaloolise momendi tähtsust ja sellekohaseid eneseavaldussamme. Valiti saatkond, kes oodatud vallutajatele vastu pidi minema, maa kõrgema kihi rõõmu avaldama ning truualamlisi tundeid kinnitama.

Deputatsiooni eesotsa määrati neitsite salk, kes ümbritseksid kõige kaunimat eneste seast, lillede annetajat, ja sõnuksid kooris tervitussalme. Lillede annetajaks valiti pikema kaalumise järele majaherra noorem tütar.

Ta ei olnud iludus ega enam leeriealine, mõnegi aasta oli ta oma akna all istuvana, pooleniste kardinate taga, üle raamatu või tikandustöö kummardununa möödaminejaile silma puutunud, aga oma sugukonna raassi-

lise kaunidus-ahtruse tõttu leiti ta siiski kõige kohasemaks eeloleval üleval ja pidulikul päeval väepäälükule kimpu roose annetama.

Konverents lahkus. Algas palav ettevalmistustöö, kleitide õmblemine neitsitele. Roosikimbu annetaja siidist kleidi hinda — nagu see linnakese naispoolsetele teatavaks saanud — mäletatakse kindlalt nagu linnakese suurimaid sündmusigi. Roosid toodi kiirkäskjalaga ühest kaugemast mõisast, kus triiphoone haruldasel kombel rüüstamata jäanud. Kõigega jõuti õigeks tunniks joonde.

Pidulik aktus sündis linnakese turul, terve kõrgema seltskonna, samuti vähem kõrgema oma rõõmsal osavõtmisel ja rahva päältvaatamisel. Aga ei olnud kaugemais ridades vähe neid, kes oma näo süngelt kõrvale pöörsid.

Aeg veeres. Äsjased vallutajad pidid võimu kindlustamise pooleli jätma ja lahkusid äkki. Endine vaenlane ilmus silmapiirile. Endid maa põlisisandataks pidajad põgenesid teiskordselt. Kohale jäid nende raugad ja mõningad naised-lapsed. Jäi linnakesse ka rooside annetaja. Tal polnud midagi karta, ei olnud end kunagi muusse seganud, kui raamatuisse ning näputöösse, oli elanud oma isa sõnakuulelikuna tütreana.

Süüdlasklassi mahajäänud tõmbusid oma de hämarate majade kaugemaisse urgastesse. Vaenlane tormas linna, punaste lippude lehvides. Toonased sünged näod said rõõmsaks.

Uus võim kindlustas ennast. Keegi so-
sistas midagi. Keegi säadis nimekirju kok-
ku. Keegi juhatas kätte. Võeti inimesi
kinni.

Rooside annetaja veeti turuplatsile ja
torgati sääl korruga hulgast püssitäägist läbi.

KAAREL MANGLUS

Kaarel Manglus lõpetas kihelkonnakooli, kangetraditsioonilise ja rangesüsteemilise, kasvatava Kaarlisarnastest tasaloomulistest vaimest käepäraseid olevusi.

Korjas kokku raamatud, lehitses kooli-vendade-õdede vastkirjutatud salme omas mälestusvihukeses — mitmed olid omad soovimised ilustanud sellekohaste värviliste läikivate pildikestega, mis kujutasid lillkimpu, sõbralikku käeandu, tuvikesi j. m. Pani kõik ühes tühjade sööginõudega leivakotti ja läks koju.

Kõndis viimast kord vana seitsmevers-talist teed, mida käinud iga esmaspäeva va-rahommikul sinna ja iga laupäeva õhtupoo-likul tagasi, kolme talve kestes. Sammus metsast läbi, männast mööda, kuhu tüvve lõigatud rist, kadunud venna mälestuseks, kelle tapnud sama kooli klassi jalutuskäigul võitukihutava purjus talumehe hobune, haarates aisaotsaga poisikese teeäärest rivist välja ja sõkkudes kabjarauaga ta näo sisse.

Astus peramist korda teed, mida käinud õde ja vanemad vennad, see ristikesega ja too sääl linnas, ja mis ees veel nooremalgi õel — sama leivakott seljas, täidetud lese-ema õmblustöö veeringuist, samasugune mälestusvihukene lõpetamisel kotis.

Kaarel oli nüüd kuusteistkümme aastat vana ja pidi oma käe pääle hakkama.

*

Ta saadeti jala maakonnalinnakesse, kus vend sellina veinikaupluses teenis ja selle kõrval esimesena viulina asjaarmastajate orkestrit juhatas.

Kaarel sai koloniaal- ja riidekaupluses õpipoisi koha. Selle omanik, endine rätsepp, hiljem turupoodnik ja laadakaupmees, oli enese kange tahtmise ja visa kokkuhoiuga teise gildi kaupmeheks vinnanud ning kauples nüüd turu lähedal, vanade ning suurte äridega kõrvuti. Selli ta ei pidanud, selleks pidi alles pärast viieaastast õppimist Kaarel saama.

Ühtlasi algas Kaarlil veel teine karjäär: venna orkestris mängimine. Alguses kõrvalistel pillidel, aegamööda enam päämistel. Ta oli juba varemalt õppinud viulit mängima ja hakkas nüüd koori harjutus-õhtutel kaasa tegema. Varsti mängis korralisena orkestri liikmena kurvameelist vioolat ning õppis seekõrval tenorsarve, sest orkester, põhiloomult küll keelpilline, täitis oma prestiishi säilitamiseks provintslinna tarvidusi ka puhkpillisenä: marssis reipasti tuletõrjurite aastapidudel rongikäigu eesotsas, lippude lehvides ning pääprintsimehe kiivrilaka lainetades, kogu meeskonna kangelasmeele ning kodanikkude

iseteadvuse märgiks; väljendas leinarongi tipus linna kurbust ja lohutamatus t mõne toekama kodaniku matustel; lõbustas uisuteed ilutulestuse puhul j. m. s. Sellest siis peaaegu iga moosekandi oskus kaht riista käsitleda.

Sennine flöödimängija, kohalik päevapiltnik, suurelokiline ja kunstniku kalduvustega inimene, hakkas öösistel tantsuks mängimistel ikka rohkem ja rohkem väsima ning kolis seepärast teisele viiulille üle: see monotoon riist uinakut mängu ajal ei takista, nõudes terve tantsumotiivi-tuuri jooksul ainult kord või kaks passaashi vahetamist, mis kulub ruttu pähe ning sõrmedesse. Violat hakkas harjutama surnumatja kindlaametita poeg, ja Kaarel kui terane poiss pandi flöödi pääle, missugust riista ta peagi suure valeduse ning maheda tooniga valitses.

Ka kontrabassi võtji ning iseloom oli tal peagi käes, sest tavaliselt asusid mänguriistad venna-kapelmeistri korteris, kelle juures Kaarel elas. Ja kui kontrabassist — õnnetu armastuse pärast jooma hakanud ja nüüd kohaliku suurema advokaadi teisena kirjutajana, rohkem aga vana pesupesija-ema kulul vegeteeriv endine mõisavalitseja, — kui see harilikult hilisööl väsimatu publiku poolt lisatantsu saavutamiseks annetatud alkohooli mõjul ära väsis, siis pani Kaarel oma viiuliga unisoonis puhuva flöödi kõrvale ja võttis kontrabassi enese kätte, sest ilma viimase

manitseva ürgamiseta ja isalikkude rütmi-
müksudeta võis viis vaesekslapseks jääda.

Kui vend naise võttis ja oma kaupluse
avas, mis koloniaalkaupade kõrval sisaldas
selle linna poodides enneolematuid muusika-
riistu, ilu- ja mänguasju, ja oma uude korte-
risse ühe vana tahvelklaveri muretses, siis
hakkas Kaarel seda õppima. Varstigi võis
ta perekonnapidudel, kus kaheksamehelist
muusikakoori kalliks peeti, kolmemehelises
kokkusäädes viiulitele ööd läbi akkompaneer-
rida, rohkem küll kuulmise kui nootide jä-
rele, siiski harmoneerivalt.

Orkestri noodipaki kandmine oli Kaarli
kui kõige noorema hooleks. Et see kergem
oleks ja tarvitavamad tantsud ning mars-
sid enam käepärast oleksid, hakkas ta õhtuti
ja pühapäeva ennelõunati noote ümber kir-
jutama kirjukaanelistesse, pikerguisse vihku-
desse. Ajajooksul õppis ta klaveripartiidest
orkestri omi kokku säädma, Punscheli koraa-
liraamatust serenaadide ja matuste puhuks
tarvilisi viise orkestrile kohastama, pasuna-
koori noote keelpillise jaoks transponeerima
ja ümberpöördult, j. s. s. Kirjutas selle
kõrval maakoорidele väikse tasu eest liht-
samaid marsse ja moodsaid tantsutükke, ko-
peeris oma orkestrile mujalt laenatud noote
j. n. e.

Seejuures oli tal oma õhingi, eriti uver-
tüüride ning kontsert-valsside ümberkirjutu-
sel: suured poognad võimalikult vilunud su-

letõmbega noodipäid täis täita, noodivardad püstloodis, kaheksandikkude ja kuueteistkümnendikkude lipud virtuooslikult lehvimas, ühendusroopad sirged, legatoloogad hoogsalt kumeras, kordamisklambrid ja -sambad omapäraselt silmapaistvad, ristide ja be'de kobarad julged, kuid siiski täpilt omal kohal, ning lõpuks viimase takti taga oma nimi ja daatum. — Istus neissinatseis toiminguis kui muistne kloostrivend, usinusega kroonikaid kokkusäädev, õhtuhilinal, lambivaikusel, et homme jälle varakult poes olla, või raudteejaamas roobastelangedikul vagunist kaupuvälja laadida ehk talvepäev otsa petrooleumi tsüsternist vaatidesse niristada, käte külmast punetades ning pakatades.

*

Ema, kelle kodu üksteise järele linnadesse rännanud lastest tühjaks jäänud ning kellel veel ainult õepoja, teenija tüdruku, lapse eest hoolt oli kanda, asus ühes poisikesega maalt linna poegade juure elama.

Poisile leiti varsti paras tegevus. Teise tromba mängija — orkestri uhkus, kenam ning tugevam mees linnakeses, väsimatu armatseja ning serenaaditaja, kes ainult see-pärast teist trombat pidi mängima, et esimest trompetisti kui vanemat meest ja kauaaegset kooriliiget osade vahetusega ei tahetud haavata — see ilus mees oli liisu alla mi-

nemas. Orkester vajas temale asemikku, ja poisikene oli olemas. Tromba ja poiss anti Kaarli hoolde.

Kaarlist sai sell ja teise järgu tagavara-väeline, poisikesest täisõiguslik orkestri liige ja kapelmeistrist-vennast teiskordne isa. See-kordne tütar oli punaste juustega, ei võitnud ema sümpaatiid, seda rohkem aga vana-ema südant.

Mõne aja pärast oli vanem vend pank-rott, likvideeris poe, mida rahvas polnud hinnata osanud, jättis ema, orkestri ja poisikese Kaarli hoolde ning loovutas ühes naise ja esimese ning kolmanda tütreaga linna. Punajuukseline jäi iseenesest vanaema kätele ning Kaarli toita.

Kaarel oli nüüd kapelmeister ja võttis vabaksjäänud esimese viiuli enese kätte. Flöödi pääle võeti poisikene Peeter linna-kese teisest orkestrist. Viimane oli üsna armetu: ei saanud kunagi kutset mängimi-sele, võis vaid kodus harjutada ning suur-tel pühadel tasuta kirikutornist paar koraali alla viriseda. Pääle Peetri toodi üle veel teise viiuli mängija, kanamoeline ja -loo-muline rätsepp, sest sennine teine viiul, lo-kisjuukseline päevapiltnik, rändas suuremasse linna, olles tüdinud omast tellijate uudishimu kiiret rahuldamist nõudvast ametist, teisest viiulist ning kaasmängurite pilgetest tema mänguaegsete tukkumiste ja pausiaegsete

magedate-tüütavate viulikiitsutamiste pihta. Üle toodi, orkestri suurendamisel, ka tenorimängija, tömp tiserist-vanapoiss, ja pandi mängima trombooni partiid. Et ta aga bassi võtmest aru ei saanud ja omade mokaade paksuse tõttu kõrgematele nootidele ligi ei küüeninud, tulid Kaarlil kõik tema osad viuli võtmele säada, kohastada ja päale selle puuduvad partiid kombineerida. Samuti vajasid Kaarlilt ümberkoolitamist ja mitmetsugu pre-pareerimist ka teised ületulnud.

Algatud sihis möödusid Kaarli aastad. Kaheteistkümne- ja enamtunnilised päevad ning pühapäeva õhtupoolikud poes, kus kauples hoolsasti nagu omaga, suviõhtutel paar kord nädalas pargis kontsert ja aasta läbi peaaegu iga laupäevased-pühapäevased mängimised linnakese lõbustusteks, veel: algajate moosekantide õpetamised, mänguharjutused ja nootide kirjutamised. Sageli lõppes mängimine alles hommikul. Eriti kurnavad olid venelaste kadrillid ja juutide pulmad, viimased ka kostitamise poolest kehavad ning võikad. Sarnased ööd võtsid viuldajatel sõrmed tuimaks, puupillipuhujatel huuled paistetama ja pasunameestel esimesed hambad liikuma.

Olgu öö kui väsitav ja pikk tahes, ikka laskis Kaarel end hommikul seitsmeks ärata. Läks aruti ka magamata tööle. Ainsaks lahutuseks olid pikemad, kahe-kolmepäevased väljasõidud mõisatesse ja naaber-

linnakestesse: maanteed killavoorina ehk õlgedega täidetud plaanvankris, raudteed konduktori piletiga — mängides ja trallitades. Need olid orkestri hiilgepäevad, juba kutse üksi täitis mehi uhkusega ja väljasõit oli sensatsiooniks üle terve linna — päevad täis uudust, juhtumusi ja hoogu, nende järele arvati aega. Mida sagedamini nad kordusid, seda enam tõusis moosekantide enesetunne, nõnda et orkester enese sümfoonia-orkestriks ümber ristis. Kaarel pääsis neile sõitudele ainult oma hoolsuse, aususe, sõnavõtlikkuse ning lubatud ajal teenistusse ilmumise tõttu. Aga peremees oli ihne ja kõõlus mees, püüdis ostjat agarasti ja eksploateeris selli pedantlikult, makstes nigerat palka.

Kaarel kui keelteoskaja, kommetega, tagasihoidlik ja linnas lugupeetud mees oleks võinud saada paremat, kergemat kohta sooliidsemas äris, aga ta ei märganud sellesihiliselt tegutseda ega plaanitsedagi. Temas pesitses sama saamatu, ettesäetud roobastes rühmaja, alistuv vaim, mis tema emalgi ning kadunud isal, tiisikusse surnud üheksaametimehel; pesitses karakter, mille istutanud kodu, tahanud koolmeistrid ning lihvinä sööbiv ja kesine ümbrus. Veel omas ta kehva inimese osavõtlikkuse ja lahtise käe.

Nii toitis ta ainuüksi oma ema, vennadõdede abita; koolitas poisikest, teist trompeeti, kellest jõukamad sugulased ei hoolinud; ei teinud ka tõkkeid ema passioonile

väikest punapäalist pojatütart kasvatada, ka siis mitte, kui vend tagasi tuli ja lõpuks jalad alla sai. Kõigist neistsinatsist asjust polnud üldse kunagi juttugi, laua ning aseme jagajad olid omas seisukorras enesestmõistetavalt. Nõnda oli Kaarli kodu vastuvõtlik ka õdedele ja teise trompeedi emale, kui need uut kohta ootasid või muidu puhkamas olid. Selle poolest valitses Kaarli ja ema vahel täieline üksmeel — nagu nad igas asjas harmoneerisid. Oma kohvitass ja kringel ootas ka maalt tulnud sugulasi, ja nende lapsi, selle pääle vaatamata, kas küllatunud omist loodusandidest midagi kaasa tõi või mitte.

Ja otsekui ta peremeest orjas ja omaksete ning hõimudega piskut jagas, nõnda teenis ta orkestrit, kulutades selle pääle omad ületunnid, pärast nõndakuinõndaseid ületunde kaupluses.

Vabad pühapäevatunnid ja suvised õhtuhämarikud veetis Kaarel viiuliga, selle pääl aegamärkamatult fantaseerides, rohkem küll meelegaäänud viiside piirides kui iseseisvalt luues, juhtus aga ka viimast. See ei olnud kunst ega virtuositeet, ei ka tavaline nõretav sentimentaliteet, see oli kui linahänilase saba vibutamine, lähemale mättale hüppeks viivuks katkestatav, iseenesest mõistetav ja vajaline

— sellega viidi igatsemised ning elamattused paratamatusega tasakaalu.

Ta ei joonud millalgi joodavat liialt, tegi kaasmängijatega keskmiselt ühes, kuid see avaldus harilikult väheses tuikumises, veidi komistavas kõnelemises, häätahtlikus silmade pilgutamises ja suurte allapoole kalduvate ruskete vurrude keerutamises, mis ei olnud mitte hoopleva mehisuse märgiks. Need vurrud tegid ühes eest püstiharjatud juustega tema kõhna, kõrgevõitu punalaiguliste põsenukkidega näo veel kõhnemaks. — Kui ta rohkem oli saanud, avaldus see karmes häduses ja erilises pehmuses. Aga, ikka oli tema see, kes viimasena purjus moosekante ja mahajäetavaid mänguriistu korraldas. Ka väljasõitudel, kus mõisa laud sama rikkalikult kaetud moosekantidele kui pulmalistelegi, kus unus igapäev ja hommi-kune poodi-rutt ja kust tagasisõidul pea kogu meeskond oli oimetu, nii et korrati mõni vanker hingetuid mängureid pikuti üksteise päale laotult täis oli, kontrabass voorimehe hoituna kõige pääl. Siis istus Kaarli kõhetu kogu viimasel vankril varmana, et ei läheks kaduma midagi ega kedagi. Esines siingi kohusetruuna sellina.

Ta ei vihanud ka mitte rängasti ega silmatorkavalt. Sellina ei kõlbanudki tal vihanada, orkestris juba kohasem paik paha-meele avaldusteks. Siingi sündis see nõrgalt. Kui mõnikord hilisööl orkester, vahvalt

publikult edasimängimiseks annetatud viina ja õlle mõjul üsna käest kippus, kui kontrabass rohkem meest, kui mees teda toetas, kui tenori torust hääled ikka harvemaks ja võltsimaks muutusid, kui klarnet — väsimatu potsepp, töötav suveti, savi sula olles, ja oleskelev talveti kõrtsis vaarumatuna joomarina ning surematuna naljurina — kui see ilmatu hää kuulmise, ent sandi noodijagamisega mängur eneselõbustuseks mängitavva tantsutükki hoopis teise motiivi põimis, siiski kokkukõla ja rütmi säilitades, või muidu klarneti kiiksudes noote uperkuuditas ja teist trompeeti ning flöödi Peetrit järel tegema avatles, kui sellest kõigest logisev motiiv viltu ähvardas minna, siis kortsutas Kaarel tarvilistesse sihtidesse kulme ja äigas sõnakuulmatule trompeedile, kes variatsioonide libedail teil maestro-klarneti kombel nobedasti liikuda ei taidnud, poognaotsaga üle puldi kergelt kopsatades pähe. Suuremaid ega kaugemaleulatavamaid pahanduse põhjusi ega reageerimisi Kaarli jaoks tema minatuse juures ei olnud.

Purjus moosekantide tavalistest rõvetsemistest ei võtnud ta aktiivselt osa. Selle pääle olid aga meistrid kontrabass, klarnet, väike trummilööja — venelasest politseinik, ning esimene trompeet — punalilla ninaga jändrik kingsepp, kaheksa lapse isa ja tige da naise mees, endine soldat ja suur hoopleja. Ei lõgistanud Kaarel ka laialt naeru, vaid

naeris omad naermised vaikselt ning väikselt, võttes peatselt jälle oma järelmõtliku, keskendatud kapelmeistri-selli ilme näkku.

Armastanud, sõna ulatavamas mõttes, ei olnud ta kunagi, kuigi tal armastumiseks juhused ei puudunud, nii kaupluses naisostjatega alati kokku puutudes, kui eriti orkestris mängides, missugusena tal kui kõigil pidulikel olengutel olijal küllalt mahti vaadelda tütarlapsi ja naisi nende kasulikumas ilmingus. Ta jäi, nagu tema moosekandi osa talle dikteeris, passiiviks kõrvaltvaatajaks, pöördunud enamasti oma puldi poole. Kui liikuski ta sisimas miski, siis sumbus see tema isetusse, või rahuldus hingestatud mängus ning hämarais kodustes fantaseeringuis. Ja kuigi tal noormehena kaasmängijatega ühisel ettevõttel mõni lähem kokkupuude naisega võis olla olnud, seda või teist laadi, siis polnud see nagu sündinudki.

Nii tekkis Kaarli ja tema liisuvenna-trompetisti ühe kestvama mõrsja vahel mingi sordiinialune vahekord. Trompetisti saatsid tema serenaaditsemistel sageli klarnett ja Kaarel viiuliga. Iseäranis kõnesolevas vahekorras oli armastaja paari saladus kaasserenaaditajatele lahti ning tüdruku ja Kaarli vahel valitses vastastikune arusaam, poolehoid ning tekkis sõprus, päälegi ei olnud trompetist-kavaleer alati oma osa kõrgusel, missugused asjaolud küllalt soodsad Kaarlikele. Kuid ta jäi passiiviks, ka siis, kui

trompetisti liisk langes ja ta ära viidi ning tüdruk veel mõneks ajaks linnakesse jäi. Ja ka siis, kui tüdruk aastate pärast jälle tagasi tuli, ammu vabana eelmisest armastusest. Kaarel etendas armastuseski — ja käesolev oli tema kõige suurem elamus ses vallas — nagu truu selli osa, kus peremehena esines teine, oli see lähedal või kaugel.

Harjunud motiivid eietusid edasi. Orkestris elustas neid mõne uue moetüki ilmutamine, või vastse moosekandi võtmine vana ärakulunu või loobunu asemele — nii lõpetas joodik-kontrabassist omad elupäevad võõrastemaja õue prügihuniku otsas, klarinetist-naljuri ärkas äkki innukamaks adventistiks, jättis maha lihasöömise, joomise ning mängimise, ja noormeheks kasvanud teine trompeet sõitis ära, olles veel kaasa teinud oma eelkäija, Kaarli liisuvenna ning donjuani, matused pasunakoori saatel. Viimane toodi tsingitud puusärgis kodulinna, kusa-gilt kaugelt, kus oli oma elu võtnud.

Kaarli eraelu viiside monotooniasse tõid fermaate ning generaalpause õdede hilised meheleminekud, punajuukselise tüdruku leeritamine, vana möldrist-onu — suure romaani lugeja — lõpulik pimenemine, järjekorralised varrused ning puhted venna pere-

konnas, jõulud ainult nimepäraste kingitustega peremehe poolt j. s. s.

Kaarel Mangluse pää ning õlad, mis kandsid kaht perekonda, orkestrit ning omaksete koori, vajusid aastate nihkumisel ettepoole; juuksed kõdunesid otsesise nurkade kohalt päalae sihis ning nägu ja kogu muutus nurgelisemaks.

Hommikune köha, mida ikka suitsetamise ning öösiste tolmurikaste ülevalolude tagajärjeks peetud, ei lakanud, vaid tugevenes; punased laigud põskedel, mis aastate eest ilmusid aruti ning kadusid meelte rahunedes, püsisid nüüd päriselt; ka seedimiskorratused esinesid sagedamini, eriti sügisestel, enne jõulustel j. m. turu- ning laadapäevadel, mil Kaarel vaid siis lõunale pääsis, mil süüa enam isu ega mõtet polnud — peremehele oli viimane vireleja kui ostja tähtsam kui selli lõunasöök, ja Kaarel alistas nagu kõigis ning alati. Ta ei olnud harjunud end eelistama, ei kaebanud ka, ehk küll raskemaks läks otse tänavale avanemast poeuksest talveti hoovavaid külmapaiskeid kesta, seedimisumminguid unustada, alalisest seisemisest kangunud jalgadele toetuda ja magamattusi eimiskiks panna.

Elu immitses kord sissesõidetud joomas, siit polnud enam kõrvalekaldumist ega uue sihi algamist, kunni lõpuks peremees üldise ärilise kitsikuse ja oma lühinägelikkuse tõttu poe likvideeris, jäänustega kuhugi õuemaija

kolis ning tasakesi üksi edasi kaubitses. Kaarel jäi nüüd pärast üle kahekümne aasta pikkust, ilma puhkeajata kestnud ühepere-mehe truud teenimist kohata ning ilma mingi hüvitusega. Kõrvalsissetulekud orkestrist jäid ka raske aja pärast ära.

Ta teenis veel siin ja säääl, kodulinna ning paar aastat võõrsil, kunni jälle likvideerimise tõttu kohata jäi, seekord aga väikse hüvitussummaga taskus. Selle rahaga asutas ta ühes vennaga kodulinna väikse kaupluse: „Vennaksed Manglused.“ Ära elada ja ema toita ning punajuukselist aidata sai.

Näis nagu oleks nüüd hää inimese igavesele rühmamisele lõpp tulnud ja kergemad ajad alganud, kuid punased laigud põsenukidel ja kuiv kõha, millede olemasolule ja arenemisele ikka veel küllaldast tähelepanu poldud pöördud, muutusid aeva kurjakuulutamamaiks.

Kaarli jõud kahanes. Ta ajutised puudumised poest sagesid, kunni lõpuks päriselt voodisse jäi. Siit ei tõusnud ta enam. Nõrkes väetimaks, et ei jõudnud süüagi ja toideti teda lusikast. Kuivas kokku, et rinnakorv ja selgroog välistusid redeliteks. Kõdunes.

Lamas kuid seliti.

Aga ta ei tahtnud surra, lootis terveks saada ja unistas suvitama minemisest — esimene kord elus. Vibutas vaibal pahema käe sõrmi, et nad kangeks ei jääks ning viuli-

mängu ei unustaks. Kui teda kohendati ja tema haudumalöönud selga ravitseti, siis küsis ebaledes, kas on veel liha luie pääl. Ja kui kord üks moosekantidest teda vaatama tuli, pääd raputas ning mõned pahaennustavad sõnad lausus, siis keelas ta pärast omaksetel selle mehe sisselaskmise ära.

Tiisikus kopsus ja kurgus vääras arsti ning rohud, ema palved, noorema õe ja punajuukselise vennatütre abi ning valved, vääras ka tema endapette. Tema viimane sõna oli: appi.

Leinarongi eesotsas sammus orkester venna juhatusel. Haul mängiti Kaarli kirjutatud nootidest koraali.

Orkester töötas hauale raudristi panna.

Endiselt seisab sääl lānguvajunud, nimetu puurist.

S I S U.

MADALAST MAAILMAST:

Saki	6
Tiuhkri	10
Siga	13
Uulitsapoisid	20
Hobune	26
Eesel ja kits	33
Ingel ja X.	38

P I S I L I N N:

Jällenägemine	44
Klaassepp Kreits	50
Marjaska	53
Tädi Simson	56
Tutu ja Zupsmann	59
Paar	62
Võitja	65
Revolutsioon	69
Igavene kosilane	73
Voorimees Soobak	76
Ruurik Erler	79
Õed Haaberkandid	82
Kimp roose	85

KAAREL MANGLUS	89
----------------	----

SAMALT AUTORILT ILMUNUD
LUULETUSKOGUD:

HENGE PALANGO [1917] III TRÜKK
VANA LATERNA [1918—19] II TRÜKK
ROOSIKRANTS [1919—20] I TRÜKK

TRÜKITUD
TALLINNA EESTI KIRJAST.-ÜHISUSE TRÜKIKOJAS